

Kompetencije odgojitelja u prepoznavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja

Buterin, Božena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:241558>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Božena Buterin

**Kompetencije odgojitelja u prepoznavanju teže
uočljivih nepoželjnih ponašanja**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Diplomski studij ranog i predškolskog odgoja

**Kompetencije odgojitelja u prepoznavanju teže
uočljivih nepoželjnih ponašanja**

Diplomski rad

Studentica:
Božena Buterin

Mentorica:
prof. dr. sc. Smiljana Zrilić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Božena Buterin**, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Kompetencije odgojitelja u prepoznavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, prosinac, 2024.

SAŽETAK

Nepoželjna ponašanja kod djece podrazumijevaju razne forme ponašanja koje su različite od uobičajenih društvenih, školskih ili obiteljskih normi i koje mogu negativno utjecati na razvoj djeteta i njegovu komunikaciju s okolinom. Kod razumijevanja i prevencije nepoželjnih ponašanja kod djece ključni su rizični čimbenici, koji povećavaju vjerojatnost razvoja problematičnog ponašanja, te zaštitni čimbenici, koji pomažu u smanjenju ili neutralizaciji tih rizika. Općenito se smatra da nepoželjna ponašanja uvjetuju elementi poput bioloških osobina djeteta, čimbenika iz obiteljske sredine te čimbenika povezanih s vršnjačkim kontekstom (dječjeg vrtića i škole). Rizični čimbenici povećavaju šanse za razvoj problema u ponašanju, uključujući nasilje, kriminal, zlouporabu supstanci i druge oblike devijantnog ponašanja. Svi oni proizlaze iz okoline djeteta, ponajprije obitelji i ostalih značajnih drugih koji imaju presudan utjecaj na zadovoljenje potreba djeteta. Za razvoj nepoželjnog ponašanja kod djece značajne su socijalne vještine (problemi u odnosima s vršnjacima), negativne životne okolnosti jer upravo djeca koja žive u rizičnim sredinama imaju veću vjerojatnost da će pokazati neki oblik nepoželjnog ponašanja. Razni oblici nepoželjnih ponašanja isprepleću se te, bez jasne granice, prelaze jedan u drugi zbog čega ih je jako teško razgraničiti. Nepoželjna ponašanja djece rane, predškolske i školske dobi mogu se podijeliti u dvije grupe: lakše uočljiva nepoželjna ponašanja i teže uočljiva nepoželjna ponašanja. Dok se u lakše uočljiva nepoželjna ponašanja ubrajaju agresivnost, laganje, neposluh, prkos i nedisciplinarnost, pod teže uočljivim nepoželjnim ponašanjima djece misli se na plašljivost, povučenost i potištenost.

Za potrebe ovog diplomskog rada, provelo se anketno istraživanje te se, na temelju dobivenih rezultata, zaključilo da su kod ispitanih odgojitelja prisutne kompetentnost i sposobnost primjećivanja teže uočljivih nepoželjnih ponašanja pri čemu učestalo razmjenjuju iskustva s iskusnijim kolegama. Međutim, i dalje ima mnogo mjesta za napredak jer bi upravo tako odgojitelji mogli lakše i brže prepoznati te intervenirati kod teže uočljivih nepoželjnih ponašanja djece.

Ključne riječi: nepoželjna ponašanja, dječji vrtić, rizični čimbenici, odgojitelji

COMPETENCES OF EDUCATORS IN RECOGNIZING MORE DIFFICULT TO NOTICE UNDESIRABLE BEHAVIORS

SUMMARY

Undesirable behaviors in children include various forms of behavior that are different from usual social, school or family norms and that can negatively affect the child's development and his communication with the environment. Risk factors, which increase the likelihood of developing problematic behavior, and protective factors, which help reduce or neutralize these risks, are key to understanding and preventing undesirable behaviors in children. It is generally considered that undesirable behaviors are conditioned by elements such as the child's biological characteristics, factors from the family environment and factors related to the peer context (kindergarten and school). Risk factors increase the chances of developing behavioral problems, including violence, crime, substance abuse, and other forms of deviant behavior. All of them arise from the child's environment, primarily the family and other significant others who have a decisive influence on the satisfaction of the child's needs. Social skills (problems in relationships with peers) and negative life circumstances are important for the development of undesirable behavior in children, because it is precisely children who live in risky environments who are more likely to show some form of undesirable behavior. Various forms of undesirable behavior intertwine and, without a clear border, cross into one another, which is why it is very difficult to demarcate them. Undesirable behaviors of early, pre-school and school-age children can be divided into two groups: easier-to-observe undesirable behaviors and more difficult-to-observe undesirable behaviors. While the more easily observable undesirable behaviors include aggressiveness, lying, disobedience, defiance and indiscipline, the more difficult to observe undesirable behaviors of children include timidity, withdrawal and depression.

For the purposes of this thesis, a survey was conducted and, based on the results obtained, it was concluded that the examined educators have competence and the ability to notice undesirable behaviors that are harder to notice, and they often exchange experiences with more experienced colleagues. However, there is still a lot of room for improvement, because this is how educators could more easily and quickly recognize and intervene in the more difficult-to-observe undesirable behaviors of children.

Key words: undesirable behaviors, kindergarten, risk factors, educators

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TERMINOLOŠKA ODREĐENJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA KOD DJECE.....	3
2.1. Rizični i zaštitni čimbenici nepoželjnih ponašanja	4
2.2. Nepoželjna ponašanja karakteristična za djecu rane i predškolske dobi	7
2.2.1. Lakše uočljiva nepoželjna ponašanja djece	8
2.2.2. Teže uočljiva nepoželjna ponašanja djece	17
2.3. Dječji crtež kao pokazatelj unutarnjeg stanja djeteta	25
3. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU SOCIJALNIH KOMPETENCIJA I PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA KOD DJECE	27
3.1. Uloga odgojitelja u razvoju socijalnih kompetencija i prevenciji nepoželjnih ponašanja kod djece.....	27
3.2. Važnost suradnje sa stručnim suradnicima u prepoznavanju i rješavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece.....	33
3.3. Partnerstvo odgojitelja i roditelja.....	36
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	43
4.1. Cilj i zadaci istraživanja.....	43
4.2. Hipoteze istraživanja.....	43
4.3. Analiza rezultata istraživanja	44
4.3.1. Opći podaci	44
4.3.2. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje teže uočljivih nepoželjna ponašanja kod djece	47
4.3.3. Kompetentnost odgojitelja za djelovanje u timu	49
4.3.4. Kompetentnost odgojitelja za suradnju s roditeljima	51
4.3.5. Spremnost odgojitelja za cjeloživotno učenje	54
5. ZAKLJUČAK.....	56
POPIS LITERATURE	58

POPIS SLIKA.....	62
POPIS TABLICA	63
POPIS GRAFIKONA.....	64
PRILOZI.....	65

1. UVOD

Djeca su od svoje najranije dobi izložena brojnim rizičnim čimbenicima za razvoj nepoželjnih i neprimjerenih oblika ponašanja. Disfunkcionalne obitelji, previše popustljiv ili, pak, previše autoritaran odgojni stil roditelja, različite kazne i zabrane, nekvalitetna komunikacija u obitelji te prevelika zaposlenost roditelja u velikoj mjeri utječu na ponašanje djece i često su rizični čimbenici. Pridoda li se tomu i pretjerana konzumacija računalnih igara koje su prepune agresivnosti, izloženost dokolici i neradu, raste svjesnost o važnosti odgojitelja i učitelja. Njihove stručne, ali i socijalne kompetencije imaju funkciju preventivnog djelovanja i snažno doprinose sprječavanju nastanka nekih ozbiljnijih poremećaja u ponašanju u odrasloj dobi (Zrilić i sur., 2024).

U teoriji i praksi se nerijetko pojavljuju različita nepoželjna ponašanja kod djece rane i predškolske dobi, i to kao dio normalnog procesa razvoja. Takva su ponašanja, u pravilu, rezultat želje djeteta za istraživanjem, testiranjem granica ili, pak, izražavanjem emocija na načine koje još nisu potpuno razvili. Neka od uobičajenih nepoželjnih ponašanja kod djece rane i predškolske dobi su: agresivno ponašanje, nepridržavanje pravila, ljubomora i posesivnost, tantrumi, izazovno ponašanje i neposluh, laganje ili preuveličavanje, povučenost, odbijanje hrane ili izbirljivost itd. Takva su ponašanja nerijetko prolazna te se smiruju usporedno s razvijanjem bolje kontrole emocija, vještine komunikacije i razumijevanja socijalnih pravila djece. Svakako je neophodno da roditelji i odgojitelji pružaju potporu i jasne smjernice te da budu strpljivi jer upravo tako pomažu djeci da se nauče primjerenije izražavati i ponašati. Nije nimalo jednostavno odrediti koja se odstupanja u ponašanju djece smatraju problematičnima, a isto ovisi o dobi djeteta iz razloga što ono što je karakteristično za trogodišnje dijete, vjerojatno ne priliči osmogodišnjem djetetu. Međutim, to određivanje ovisi i o onome tko procjenjuje - dva odgojitelja ili učitelja možda neće biti složna oko opisa ponašanja djeteta jer, dok će ga jedan opisati kao zaigranoga, drugi će ga opisati kao nametljivoga. Nepoželjna ponašanja djece rane, predškolske i školske dobi mogu se podijeliti u sljedeće dvije grupe: lakše uočljiva nepoželjna ponašanja i teže uočljiva nepoželjna ponašanja. U lakše uočljiva nepoželjna ponašanja ubrajaju se: agresivnost, laganje, neposluh, prkos i nedisciplina. Ukoliko se ova lakše uočljiva nepoželjna ponašanja prepoznaju na vrijeme, to će omogućiti roditeljima, odgojiteljima i učiteljima da pravovremeno interveniraju i pružaju podršku za ispravljanje nepoželjnog ponašanja u pozitivnije smjerove.

Nadalje, pod teže uočljivim nepoželjnim ponašanjima djece podrazumijevaju se ona ponašanja koja nisu odmah očita i koja ne izazivaju neposrednu reakciju odraslih, ali dugoročno mogu imati negativne posljedice. Takva su ponašanja nerijetko suptilna i mogu se lako previdjeti, a obuhvaćaju: plašljivost, povučenost i potištenost. Prepoznavanje svih ovih teže uočljivih nepoželjnih oblika ponašanja zahtijeva pažnju i senzibilitet odraslih kako bi mogli na vrijeme reagirati i pružiti podršku. Pri tome svakako, osim roditelja, ključnu ulogu imaju upravo odgojitelji koji djeci omogućavaju da razvijaju svoju emocionalnu inteligenciju i socijalne vještine stvarajući jasna i dosljedna pravila, promičući pozitivna ponašanja, rano identificiraju poteškoće putem suradnje s roditeljima i stručnjacima, svojim primjerom pokazuju socijalno prihvatljivo ponašanje te razvijaju pozitivne odnose s djecom. Odgojitelji, ne samo da upravljaju ponašanjem u stvarnom vremenu, već i opremaju djecu društvenim i emocionalnim alatima potrebnim za sprječavanje budućih nepoželjnih radnji. Njihov utjecaj nadilazi disciplinu, potičući poticajno okruženje koje, pak, potiče razvoj pozitivnog ponašanja. Ukratko, odgojitelji su ključni u postavljanju temelja za emocionalni, socijalni i ponašajni razvoj djeteta. Kroz kombinaciju strukturiranog vođenja, podrške i razumijevanja, mogu pomoći u prevenciji mnogih problema u ponašanju te osigurati pozitivno okruženje za razvoj djeteta.

Iako postoji dosta literature o poremećajima u ponašanju adolescenata i mladih, rijetka su istraživanja koja se odnose na nepoželjna i neprimjerena ponašanja djece u mlađoj dobi, što je bio poticaj za pisanje ovoga diplomskoga rada.

2. TERMINOLOŠKA ODREĐENJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA KOD DJECE

Terminološka određenja nepoželjnih ponašanja kod djece odnose se na različite oblike ponašanja koja odstupaju od uobičajenih društvenih, školskih ili obiteljskih normi i mogu imati negativan utjecaj na razvoj djeteta, interakcije s okolinom te socijalno-emocionalno funkcioniranje. U ovom se kontekstu koriste sljedeći termini:

- agresivno ponašanje (obuhvaća fizičko ili verbalno ponašanje kojim dijete namjerno nanosi štetu drugima, uključujući udaranje, vikanje, vrijeđanje, fizičke sukobe, ili prijetnje),
- opozicijsko prkosno ponašanje (karakterizira ga kontinuirano odbijanje suradnje, prkos i namjerno izazivanje odraslih ili autoriteta te kršenje pravila ili granica),
- impulzivno ponašanje (uključuje nesposobnost kontroliranja impulsa, što rezultira nepromišljenim ili naglim reakcijama koje nisu prilagođene situaciji),
- deficit pažnje i hiperaktivnost (ADHD) (djeca s ovim poremećajem često imaju problema s održavanjem pažnje, kontroliranjem impulsa i hiperaktivnošću, što može dovesti do problema u školi, socijalnim interakcijama i ponašanju kod kuće),
- socijalna povučenost (ovaj oblik ponašanja uključuje izbjegavanje socijalnih interakcija, teškoće u sklapanju prijateljstava ili anksioznost u društvenim situacijama),
- anksiozno ponašanje (djeca s anksioznim ponašanjem mogu pokazivati pretjeranu zabrinutost, nervozu, strah od nepoznatih situacija te izbjegavanje socijalnih i školskih situacija),
- disruptivno ponašanje (odnosi se na ponašanje koje ometa normalan tijek aktivnosti u obiteljskom, školskom ili socijalnom okruženju što može uključivati prekidanje nastave, izazivanje kaosa ili neprilagođeno ponašanje u grupama) te
- pasivno-agresivno ponašanje (oblik neizravnog izražavanja neprijateljstva ili prkosa, gdje dijete ne pokazuje otvorenu agresiju, ali koristi pasivne metode za izražavanje nezadovoljstva, poput ignoriranja, odgađanja obaveza ili sarkastičnih komentara) (Emerson, 2001).

Navedeni termini pomažu u identificiranju specifičnih vrsta ponašanja kako bi se djeca mogla pravilno usmjeriti prema odgovarajućim oblicima podrške, terapije ili intervencije (Emerson, 2001).

2.1. Rizični i zaštitni čimbenici nepoželjnih ponašanja

Rizični i zaštitni čimbenici imaju ključnu ulogu u razumijevanju i prevenciji nepoželjnih ponašanja kod pojedinaca, posebno kod djece i mladih. Rizični čimbenici povećavaju vjerojatnost razvoja problematičnog ponašanja, dok zaštitni čimbenici pomažu u smanjenju ili neutralizaciji tih rizika. Rizični čimbenici definiraju se kao bilo koji utjecaj koji:

- pojačava vjerojatnost prije pojave određenog poremećaja,
- pojačava napredak prema ozbiljnijem stupnju i
- predstavlja utjecaj koji podržava problematične uvjete (Bašić, 2001).

Općenito, smatra se da nepoželjna ponašanja uvjetuju različiti elementi:

- biološke osobine djeteta,
- čimbenici iz obiteljske sredine (obiteljski sukobi, neadekvatan stil odgoja, neujednačenost i nedosljednost u odgoju, rasta roditelja i slično) te
- čimbenici koji su povezani s vršnjačkim kontekstom, poput vrtića i škole kao socijalne sredine (Zrilić i sur., 2024).

Rizični čimbenici su oni koji povećavaju šanse za razvoj problema u ponašanju, uključujući nasilje, kriminal, zlouporabu supstanci i druge oblike devijantnog ponašanja. Svi oni proizlaze iz okoline djeteta, ponajprije obitelji i ostalih značajnih drugih koji imaju presudan utjecaj na zadovoljenje potreba djeteta. U literaturi se najčešće spominju sljedeći rizični čimbenici:

- genetski i biološki čimbenici rizika (perinatalna trauma, neurotoksičnost u trudnoći, majčina konzumacija alkohola ili droge),
- rizični obiteljski čimbenici (disfunkcionalna obiteljska dinamika – problemi u obitelji, sukobi u obitelji, neadekvatna ponašanja roditelja kao modela),
- individualni i vršnjački čimbenici rizika (druženje s vršnjacima koji se ponašaju nepoželjno),
- rizični čimbenici koji su u vezi sa školom (neuspjeh u školi, nisko akademsko postignuće, slaba motivacija, negativno ozračje, nedovoljna privrženost školi) te
- rizični čimbenici u zajednici (stalno nasilje u zajednici, siromaštvo, ekonomska deprivacija, kvaliteta stanovanja, slaba zdravstvena i socijalna skrb) (Williams i sur., 2004).

Prema Galić i Koren Mrazović (2009), rizični čimbenici u kontekstu obitelji jesu premladi ili neodgovorni roditelji, postporođajna depresija, roditelji ovisnici, neadekvatan stil odgoja, tjelesno kažnjavanje, zanemarivanje i zlostavljanje djece, razvod, siromaštvo itd., a Opić i Jurčević-Lozančić (2008) navode i nesuradnju obitelji s institucijama te ignoriranje problema.

Naime, kod djece čiji su roditelji autoritarni ne razvija se prosocijalno ponašanje nego agresivnost koja povlači mnoštvo negativnih posljedica, a prediktori agresivnog i nediscipliniranog ponašanja, kao i problema u socijalnoj interakciji, su kvaliteta komunikacije djece s roditeljima i odgojiteljima, odnosno učiteljima (Mlinarević, 2006).

U današnje je vrijeme poznato da roditelji ne komuniciraju dovoljno sa svojom djecom, a najčešće se opravdavaju da su prezaposleni. Upravo roditeljske vještine koje nisu razvijene i njihov neprimjeren način uspostave discipline nerijetko dovode do pobune koja se prvo manifestira neposluhom i agresivnošću, popuštanjem u školi, a često i priklanjanjem vršnjacima koja se ponašaju nepoželjno (Zrilić i sur., 2024).

U najvažnije rizične čimbenike koji su vezani uz školu ubrajaju se:

- školski i akademski neuspjeh, slabe ocjene, izostanci iz škole,
- niska razina motivacije i slaba povezanost sa školom,
- problemi s disciplinom,
- niska razina samopoštovanja i samopouzdanja,
- slabe veze s vršnjacima i
- agresivno ponašanje u zajednici (Williams i sur., 2004).

Za razvoj nepoželjnog ponašanja kod djece značajne su socijalne vještine (problemi u odnosima s vršnjacima), negativne životne okolnosti jer upravo djeca koja žive u rizičnim sredinama imaju veću vjerojatnost da će pokazati neki oblik nepoželjnog ponašanja. Razni oblici nepoželjnih ponašanja isprepleću se te, bez jasne granice, prelaze jedan u drugi zbog čega ih je jako teško razgraničiti (Zrilić i sur., 2024).

Osim rizičnih čimbenika postoje još i čimbenici zaštite koji predstavljaju protutežu postojećim rizicima te koji doprinose smanjenju vjerojatnosti javljanja i ponavljanja te djeluju u pravcu kreiranja uvjeta u kojima se dijete može razvijati zdravo i u kojima se mogu ostvariti kvalitetni odnosi. Zaštitni čimbenici nepoželjnih ponašanja su oni čimbenici koji umanjuju učinke rizičnih čimbenika i pomažu pojedincima da razviju otpornost prema stresu i devijantnim ponašanjima. Primjeri zaštitnih čimbenika su:

1. individualni čimbenici:

- snažan osjećaj vlastite vrijednosti i samopouzdanja
- dobre vještine samokontrole i rješavanja problema
- pozitivan pogled na budućnost
- mentalna otpornost

2. obiteljski čimbenici:

- topli i podržavajući odnosi unutar obitelji
- stabilan obiteljski život s jasnim pravilima i granicama
- uključeni roditelji koji prate aktivnosti djece
- socijalna i emocionalna podrška roditelja

3. školski čimbenici:

- pozitivna školska klima koja podržava učenje i razvoj
- akademski uspjesi i sudjelovanje u školskim aktivnostima
- podrška nastavnika i školskih savjetnika
- uključivanje u sportske i druge izvanškolske aktivnosti

4. društveni čimbenici:

- pristup pozitivnim uzorima u zajednici (mentori, voditelji)
- sigurno i poticajno okruženje za razvoj
- sudjelovanje u volonterskim i društveno korisnim aktivnostima
- potpora zajednice i socijalnih službi (Williams i sur., 2004).

Kombinacija ovih čimbenika određuje koliko je vjerojatno da će osoba, u ovom slučaju dijete, razviti nepoželjna ponašanja ili, s druge strane, uspješno izgraditi otpornost prema rizicima u svom okruženju. Budući da je sve više prisutna nulta tolerancija na nepoželjna ponašanja, očekuje se tendencija smanjivanja takvih ponašanja djece u vrtićima i školama. Međutim, stvarnost je najčešće drugačija zbog čega je potrebno upravo u vrtićima i školama kontinuirano raditi na jačanju zaštitnih čimbenika. U znanosti postoje sljedeća tri konceptualna modela kojima se opisuju mogući načini povezanosti rizičnih i zaštitnih čimbenika:

1. model kompenzacije (koji naglašava da zaštitni čimbenici neutraliziraju rizične – npr. pozitivno školsko okruženje i kvalitetna komunikacija mogu umanjiti negativne utjecaje vršnjaka nepoželjnog ponašanja u školi),
2. model izazova (ukazuje na to da rizični čimbenici predstavljaju neku vrstu izazova za razvoj i jačanje zaštitnih čimbenika – npr. školski neuspjeh može učiteljima biti izazov da ulože dodatne napore te da se u većoj mjeri posvete problemima učenika u vidu drukčije organizacije nastave, uvođenja inovativnih modela poučavanja i slično) te
3. model zaštite (koncipiran je na sintezi prethodna dva modela i nudi potpunije objašnjenje postojećih oblika interakcije čimbenika) (Popović-Čitić i Žunić-Pavlović, 2005).

U okviru programa prevencije najvažnije je da se u odgoju djece konstantno osvještava uloga roditelja, odgojitelja, učitelja i odraslih općenito jer djeca većinu svojih ponašanja oblikuju upravo prema modelu. Pri tome rizični i zaštitni čimbenici predstavljaju temelje na kojima se grade programi prevencije i rane intervencije nepoželjnih ponašanja. Svaki rizični čimbenik trebao bi biti pod kontrolom, a vrtići i škole bi trebali djeci pružiti prilike da aktivno sudjeluju u vlastitom rastu i razvoju (Zrilić i sur., 2024).

2.2. Nepoželjna ponašanja karakteristična za djecu rane i predškolske dobi

Nepoželjna ponašanja kod djece rane i predškolske dobi često se pojavljuju kao dio normalnog procesa razvoja. Ona su obično rezultat dječje želje za istraživanjem, testiranjem granica ili izražavanjem emocija na načine koje još nisu potpuno razvili. Neka od uobičajenih nepoželjnih ponašanja kod djece ovog uzrasta uključuju:

1. agresivno ponašanje

- udaranje, guranje, griženje: ovo su često način na koji djeca izražavaju frustraciju, ljutnju ili nesposobnost da komuniciraju verbalno
- vikanje ili bacanje predmeta: može biti reakcija na osjećaj nemoći ili potrebe za pažnjom

2. nepridržavanje pravila

- ignoriranje uputa ili odbijanje suradnje: djeca često testiraju granice autoriteta i pokušavaju utvrditi koliko slobode imaju
- bježanje ili nepoštivanje pravila sigurnosti: u ovoj fazi, djeca nemaju potpuno razvijen osjećaj opasnosti, pa mogu raditi nešto što je opasno

3. ljubomora i posesivnost

- teško dijeljenje igračaka ili prostora: normalno je da djeca u ovoj fazi imaju poteškoća s razumijevanjem koncepta dijeljenja i mogu pokazivati ljubomoru ili posesivnost

4. tantrumi (ispadi bijesa)

- plač, vrištanje ili bacanje po podu: ovo je način na koji djeca izražavaju frustraciju ili pokušavaju privući pažnju kada se osjećaju nemoćno ili im nešto nije po volji

5. neposlušnost i izazovno ponašanje

- namjerno izazivanje roditelja ili učitelja: djeca uče o moći i kontroli, pa će ponekad testirati granice kako bi vidjela kakve će reakcije dobiti

6. laganje ili preuveličavanje

- djeca u ranoj dobi ponekad izmišljaju priče jer još ne razumiju razliku između stvarnosti i mašte ili koriste laganje kako bi izbjegla nevolje

7. povlačenje ili povučenost

- neka djeca mogu postati povučena ili odbijati sudjelovati u socijalnim aktivnostima zbog stidljivosti, nesigurnosti ili straha od nepoznatih situacija

8. odbijanje hrane ili izbirljivost

- izbirljivost u hrani je uobičajena, a djeca ponekad koriste hranu kao način kontrole situacije ili izražavanja neslaganja

9. regresivna ponašanja

- djeca koja se suočavaju s promjenama, kao što su dolazak novog brata ili sestre, često mogu pokazivati regresivna ponašanja, poput mokrenja u krevet ili traženja bočice

10. pretjerana potreba za pažnjom

- traženje stalne pažnje od odraslih može se očitovati kroz prekidanje razgovora, traženje da se nešto neprestano ponavlja ili povlačenje odraslih za rukav (Popović-Čitić i Žunić-Pavlović, 2005).

Ova ponašanja su često prolazna i smiruju se kako dijete razvija bolju kontrolu emocija, vještine komunikacije i razumijevanje socijalnih pravila. Važno je da roditelji i odgajatelji pružaju podršku, strpljenje i jasne smjernice kako bi pomogli djeci u učenju primjerenijih načina izražavanja i ponašanja. Iznimno je teško odrediti koja se odstupanja u ponašanju djece smatraju problematičnima. Navedeno sasvim sigurno ovisi o djetetovoj dobi jer ono što je karakteristično za trogodišnje dijete, vjerojatno ne priliči osmogodišnjem djetetu, ali ovisi i o procjenjivaču. Dva odgojitelja ili učitelja možda neće biti složna oko opisa ponašanja djeteta jer, dok će ga jedan opisati kao zaigranoga, drugi će ga opisati kao nametljivoga (Zrilić i sur., 2024).

Nepoželjna ponašanja djece rane, predškolske i školske dobi mogu se podijeliti u sljedeće dvije grupe:

1. lakše uočljiva nepoželjna ponašanja i
2. teže uočljiva nepoželjna ponašanja (Zrilić i sur., 2024).

2.2.1. Lakše uočljiva nepoželjna ponašanja djece

Lakše uočljiva nepoželjna ponašanja uključuju:

1. agresivnost,
2. laganje,
3. neposlus,
4. prkos i
5. nedisciplinu (Zrilić i sur., 2024).

Kao pojava u društvu, agresivnost spominju različiti autori, filozofi i znanstvenici, a za takvo ponašanje bi se moglo reći da uključuje veliki raspon specifičnih ponašanja kojima dijete nanosi štetu ili vrijeđa druge osobe (Bouillet i Uzelac, 2007).

Pojam agresivnosti ima više značenja jer se pod njime može označavati genetska predispozicija djeteta za agresivna ponašanja, ali i emocionalno stanje u kojem dominira ljutnja. Iako postoje različite teorije agresivnosti, niti jedna od njih ne objašnjava taj fenomen u potpunosti već samo njegov određeni aspekt. Dok je prema dijelu teorija agresivnost naslijeđena, prema drugima je stečeno svojstvo, a novije teorije uvažavaju oba utjecaja. Agresivno je ponašanje moguće smatrati sastavnim dijelom rasta i razvoja djeteta. Prve reakcije bijesa moguće je zamijetiti već kod novorođenčadi (u dobi od 2. do 7. mjeseca), i to najčešće zbog tjelesne neugode, želje za pažnjom, odlaska na spavanje itd. Na temelju istraživanja koje je provedeno u Velikoj Britaniji opazilo se da je dojenčad u dobi od šest mjeseci koja je iskazivala rane ispade bijesa, grizenja i udaranja nastavila s agresivnim ponašanjem u ranome djetinjstvu (Hay i sur., 2014).

Agresivno ponašanje koje se pojavljuje kod djece krajem prve i tijekom druge godine života najčešće je vezano za igračke, a kasnije, u ranoj i predškolskoj dobi, najčešće je motivirano osjećajem ljutnje koja je najčešće izazvana frustracijom prilikom hranjenja, spavanja i primanja pažnje, dijeljenja predmeta s drugima itd. Djeca školske dobi vrlo su često osjetljiva na zadirkivanje vršnjaka, ali i odraslih, laganje, varanje, zapovijedanje, neutemeljeno i neopravdano kažnjavanje, namjerno ignoriranje i slično. Dakle, očigledno postoje različiti oblici agresivnosti kod djece, a ovisno, između ostalog, o razvojnom stupnju djeteta. Prema istraživanjima, do vrhunca agresije djece (ponajviše dječaka) dolazi između druge i četvrte te 15. i 20. godine (Wahl i Metzner, 2011).

Kada se govori o agresivnosti kod djece, nužno je razlikovati normalnu od abnormalne agresivnosti. Naime, abnormalno agresivno ponašanje razlikuje se kvalitativno od normalnog agresivnog ponašanja pa su fizički sukobi djece predškolske i školske dobi česti i očekivani, ali podmetanje požara i mučenje životinja svakako nisu. Dalje, ova dva tipa agresivnosti razlikuju se i kvantitativno u vidu učestalosti i duljine trajanja (ispadi bijesa smatraju se normalnima za dvogodišnjake i trogodišnjake, ali ne i za desetogodišnjake). Abnormalna agresivnost uvelike odstupa od onoga što se smatra normalnim za djecu jednake razvojne dobi i jednagog spola te znatno ugrožava razvoj djeteta i na taj im se način otežava svakodnevno funkcioniranje (Zrilić i sur., 2024).

Agresivnost se može podijeliti u ovisnosti o raznim kriterijima pa se, „s obzirom na način izražavanja dijeli na direktnu (otvorenu) i indirektnu (skrivenu) (Zrilić i sur., 2024, str. 34).

Direktnu je agresivnost moguće definirati kao „otvoreni način sukobljavanja i ona obuhvaća fizičku (udaranje, guranje i slično) i verbalnu agresivnost (vikanje, vrijeđanje i slično)“ (Zrilić i sur., 2024, str. 34-35).

S druge strane, za indirektnu su agresivnost karakteristični prikriveni agresivni postupci poput socijalno-manipulativnog ponašanja, kao što su ogovaranje, uključivanje iz društva i slično. Dok se direktna agresivnost više vezuje uz aktivne oblike neprihvatljivog ponašanja, za indirektnu je agresivnost značajno pasivno ponašanje (Card i sur., 2008). Nadalje, ovisno o funkciji, agresivnost je moguće podijeliti na reaktivnu i proaktivnu. Za reaktivnu je agresivnost karakteristično da podrazumijeva reakciju na izvanjski podražaj, događaj ili ponašanje pri čemu takav podražaj može biti stvaran, ali i ne mora već ga dijete može tako doživjeti. S druge strane, proaktivna agresivnost je namjerna i planirana za ostvarivanje određenih ciljeva. Važno je osvrnuti se na fizičku, verbalnu i socijalnu agresivnost. Prvo, pod fizičkom agresivnosti misli se na nanošenje štete ili ozljeđivanje druge osobe korištenjem vlastite tjelesne snage – ovdje se ubrajaju i razni oblici nasilja poput mučenja životinja i uništavanja prirode. U ovu se vrstu agresivnosti ubrajaju „sve vrste udaraca, guranja, lupanja, pljuskanja, štipanja, razbijanja, rušenja, bacanja, čupanja, pljuvanja i slično“ (Zrilić i sur., 2024, str. 36).

Slika 1. Fizička agresivnost kod djece

Izvor: <https://centarproventus.hr/agresivno-ponasanje-i-vrsnjacko-nasilje-kod-djece/>

Fizička se agresivnost povećava tijekom prve tri godine djetetova života, ali već od četvrte godine ima tendenciju smanjivanja.

Djeca rane i predškolske dobi nerijetko u vrtićima pokazuju agresivne tendencije prema svojim vršnjacima kada dominira upravo fizička agresivnost (vikanje, udaranje, guranje itd.), ali se pojavljuje i početak manipuliranja društvenim odnosima uslijed čega se pojedina djeca isključuju iz zajedničkih igara i aktivnosti. S obzirom da agresivna ponašanja smetaju djeci, upravo su djeca koja se tako ponašaju često isključena iz društva, a ovakvo se ponašanje povezuje s različitim varijablama, kao što su spol, stavovi roditelja i dječje sposobnosti regulacije osjećaja (Zrilić i sur., 2024).

Verbalno agresivna ponašanja djece rastu u skladu s razvojem njihova govora, a može se javiti kao pratnja fizičkoj, ali može i samostalno. Pod verbalnom se agresivnošću najčešće smatraju vikanje, vrijeđanje, omalovažavanje, ismijavanje, nazivanje ljudi pogrdnim imenima, prijetnje i slično. Prema Polingu i sur. (2019), otvorena fizička agresija privlači najviše pažnje školskog osoblja, ali je najčešći oblik agresije u školama upravo verbalna agresija, i to posebno zadirkivanje. Pri tome se pod zadirkivanjem misli na smetanje, dodijavanje, zbijanje neugodnih šala, zafrkavanje i zbijanje neugodnih šala. Upravo verbalno agresivno ponašanje, kako navode Cole i sur. (2014), prethodi fizičkom agresivnom ponašanju kod djece i adolescenata. Osim fizičke i verbalne, postoji još i socijalna agresivnost koju je moguće definirati kao „oblik nefizičke agresije koja izravno i/ili neizravno narušava i šteti socijalnim odnosima pojedinca s drugim ljudima“ (Zrilić i sur., 2024, str. 39).

Card i sur. (2008) u socijalno agresivno ponašanje ubrajaju:

- odbacivanje drugih osoba,
- negativne verbalne načine izražavanja,
- širenje neistinitih glasina,
- socijalno isključivanje s ciljem nanošenja štete, tj. narušavanja samopoštovanja žrtve.

Pod socijalnim agresivnim ponašanjima djece podrazumijeva se i uskraćivanje mogućnosti vršnjacima da sudjeluju u zajedničkim igrama i aktivnostima, poticanje druge djece da ih ne vole, nepozivanje na proslavu rođendana, ignoriranje itd. Za ovakvu vrstu agresivnosti se u literaturi nerijetko naziva relacijskom agresivnosti. Vezano za rano djetinjstvo, socijalna se agresivnost pojavljuje prilikom razvoja verbalnih i socijalnih kognitivnih vještina, točnije oko četvrte ili pete godine života (Dereli, 2020).

Djeca te dobi uglavnom koriste jednostavne oblike socijalne agresije, ali ista se nastavlja i mnogo je više učestala u školskoj dobi, a roditelji, odgojitelji i učitelji češće i jednostavnije opažaju fizičku agresivnost djeteta i doživljavaju ju više zastrašujućom od socijalne agresivnosti (Zrilić i sur., 2024).

Postavlja se pitanje što roditelji, odgojitelji i učitelji mogu učiniti kada primijete početke negativnih ponašanja kod djece. Naime, rani razvoj takvih ponašanja nerijetko uzrokuju neučinkoviti odgojni postupci u obitelji iz razloga što djeca oponašaju roditelje te im roditelji predstavljaju model za razvoj dječjeg agresivnog ponašanja. Naime, osobe koje se kažnjavaju tijekom njihovog djetinjstva, u kasnijoj dobi pokazuju agresiju prema svojim vršnjacima. Također, korištenje tjelesnog kažnjavanja kao način sprječavanja dječje agresivnosti ne smanjuje nego, upravo suprotno, povećava agresivno ponašanje za čak 50% (Zrilić i sur., 2024). Upravo roditelji imaju ključnu ulogu u prevenciji agresivnog ponašanja djece, ali dio njih primjenjuje neadekvatne odgojne metode i postupke. Upravo je iz tog razloga dio preventivnih programa i ranih intervencija usmjeren ka jačanju kompetencija roditelja (Zrilić i sur., 2024). Djeca koja pohađaju dječji vrtić imaju priliku kontrolirati svoje ponašanje uz potporu kompetentnih odgojitelja čija pravovremena i kvalitetna reakcija, ali i reakcija ostalih stručnih suradnika dječjeg vrtića, ima blagotvoran efekt na smanjenje agresije u najranijoj dobi djeteta. Nadalje, do verbalne agresije u školi dolazi na različitim mjestima, poput hodnika, školskog dvorišta, učionice, blagovaonice itd. zbog čega se naglašava važnost uvida u ono što se odvija u svim dijelovima školske zgrade i dvorišta škole. U tradicionalnoj praksi (Bilo u obitelji, vrtiću ili u školi) kažnjavanjem se pokušavalo spriječiti neželjeno ponašanje. Pri tome su kazne varirale od stajanja u kutu, udaljavanja u posebnu prostoriju, davanjem neželjenih zadataka ili obveza, izoliranjem od vršnjaka pa sve do fizičkog kažnjavanja (potezanje za uši, čupanje kose, pljuskanje po licu, udarci po rukama itd.) Za razliku od ovog tradicionalnog, suvremeni pristup ne uključuje navedene postupke jer je dokazano kako se nepoželjno ponašanje djece takvim metodama još više pojačava. Naime, kao čimbenici rizika za agresivno ponašanje djece pokazale su se restriktivne odgojne mjere te intenzivno kažnjavanje. Stoga, ako se ne želi da agresivnost eskalira, jako je važno rano otkriti i rizične i zaštitne čimbenike agresije kod djece. Kako bi se smanjila agresija, u vrtiću i školi bi se trebala provoditi struktura koja se ogleda u dosljednom i poštenom provođenju pravila. Preventivnim i intervencijskim programima koji se počnu provoditi dovoljno rano moguće je umanjiti dječju agresivnost, a vrlo je važno da se provodi dugoročno. Međutim, većina preventivnih i intervencijskih programa ne provodi se u ranoj i predškolskoj dobi nego u početnim godinama školovanja djeteta (u dobi od šest ili sedam godina) (Zrilić i sur., 2024).

U svijetu se organiziraju i provode različiti preventivni i intervencijski programi, poput programa KiVa (u Finskoj), *Copin Power Program* i *Promoting Alternative Thinking Strategies* (u SAD-u), *Good Behavior Game* (u Belgiji), *Incredible Years Teacher Classroom Management* (u Ujedinjenom Kraljevstvu), *Steps for life* (u Grčkoj) itd. (Zrilić i sur., 2024).

Nakon agresivnosti, lakše uočljive nepoželjno ponašanje kod djece je laganje. Laž je uobičajena pojava u društvu, a javlja se redovito u raznim društvenim kontekstima i s različitim ciljevima (Xu i sur., 2010).

Upravo je laganje jedno od prvih asocijalnih ponašanja kod djece te, iako se od njih očekuje da usvoje društvene norme kojima se promiče iskrenost, nažalost, kod malenog broja djece se to ne dogodi uslijed čega ovo razvojno ponašanje nerijetko preraste u problematično ponašanje kroničnog asocijalnog laganja. Djeca najčešće lažu zbog toga što im je upravo to obrambena reakcija djeteta pred opasnošću da će biti kažnjeno, da će doživjeti neki neuspjeh, poniženje itd. Djeca najčešće lažu svojim vršnjacima, braći i sestrama te autoritetima (roditeljima, odgojiteljima i učiteljima). Međutim, dok je za tu djecu laganje braći i sestrama vrlo jednostavno, kod autoriteta je to ipak drugačije – djecu odaje mucanje, crvenilo lica, izbjegavanje pogleda, trljanje nosa, nakašljavanje i ostalo. Odrasle osobe vrlo lako i brzo prepoznaju dječje laži, posebno kod mlađe djece. Prema Talwaru i Lee (2008), sljedeći je model laganja:

- prva razina primarnih laži javlja se između druge i treće godine kada djeca postanu sposobna namjerno davati lažne izjave,
- druga razina sekundarnih laži javlja se u dobi od četiri godine i zahtijevaju od djece da shvate da slušatelj ne zna pravo stanje stvari te da je podložan lažnim uvjerenjima,
- treća razina tercijarnih laži javlja se između sedme i osme godine kada su djeca sposobna prikriti svoje laži i pri tome ih uklopiti u smislene priče (ovakvo laganje nije nimalo jednostavno i od djeteta zahtijeva visoko razvijene kognitivne sposobnosti).

S obzirom da je laganje usmjereno na rješavanje određene situacije, razlikuju se:

- obrambena laž (dijete ima potrebu obraniti se zahtjeva sredine),
- laž iz navike (dijete stalno laže te se može govoriti o patologiji),
- laž u kojoj prevladavaju agresivne tendencije (dijete agresivno laže kako bi postiglo neku korist ili se, pak, osvetilo),
- laž iz mašte (najčešće se javlja u društvu vršnjaka kada dijete pretjera ili izmisli različite događaje ili situacije) te
- laž kao pokazatelj ozbiljnijeg ponašanja (u slučajevima kada se laž javlja sustavno i bez objektivnih razloga te kada postoji jasna veza s ostalim simptomima bolesti) (Zrilić i sur., 2024).

Djecu se od njihove najranije dobi uči da budu iskrena, ali i oni su već naučeni da je u nekim „kritičnim“ situacijama bolje ne reći istinu ako je ona beznačajna ili štetna.

Kako bi se djecu doživjelo kao pristojnu i pažljivu, ona se uče tzv. prosocijalnim lažima, odnosno izgovaraju laži u korist drugih ljudi. S druge strane, asocijalnim se lažima djeca koriste u osobne svrhe i time drugima nanose štetu. Motivacija djece za laganje s vremenom se mijenja – prvo se javljaju laži kojima se želi izbjeći neka kazna, potom laži čiji je cilj dobivanje nekakve nagrade i na kraju se pojavljuju altruističke laži kojima se žele prikriti i zaštititi vršnjaci.

Na dječje ponašanje vezano za laganje uvelike može utjecati stil roditeljstva jer je upravo autoritarno roditeljstvo prediktor učestalosti dječje laži – što su roditelji autoritarniji, veći je i broj laži djeteta (Lavoie i sur., 2018).

Laganje kod djece mora se shvatiti ozbiljno iz razloga što može biti temelj za pojavu brojnih drugih asocijalnih ponašanja ili im, pak, prethoditi. Zapravo, djeca koja manifestiraju asocijalna ponašanja, kao što su varanje i krađa, vrlo se često aktivno koriste lažima kako bi prikrila svoja nedjela te izbjegla kaznu. Osim toga, laganje može prouzrokovati i teže stvaranje bliskih i trajnih odnosa. Kako bi se pomoglo djetetu da se riješi ovog nepoželjnog ponašanja, odrasli bi prvo trebali pronaći uzroke tom ponašanju, ali i biti pozitivan model ponašanja (tj. ni oni sami ne bi smjeli lagati), ne bi smjeli optuživati dijete ili mu, pak, upućivati prijetnje jer se tako još više potiče laganje, trebali bi pohvaliti dijete uvijek kada govori istinu i, zajedno s djetetom, donijeti pravila koja se odnose na laganje i posljedice njihovih kršenja. Upravo poticanjem govorenja istine i promicanjem poštenja kod djece, odrasli mogu smanjiti potencijalne negativne posljedice govorenja istine i tako reducirati dječju potrebu za opravdavanjem svojih postupaka laganjem, a u konačnici se smanjuje i učestalost prelaska u kronično laganje (Zrilić i sur., 2024).

Neposluh kod djece neizbježna je faza u njihovom razvoju, a najčešće se javlja između 18. i 24. mjeseca, a svoj vrhunac doseže u dobi od tri godine. Ukoliko ovakvo ponašanje traje predugo, to može postati zabrinjavajuće i, kada se ponavlja, može postati temelj za pojavu poremećaja s prkošenjem i suprotstavljanjem autoritetu. Dijete se autoritetu odraslih odupire na nekoliko načina:

- otvorenim neprihvatanjem zahtjeva odraslih,
- tvrdoglavošću (uporno radi nedozvoljene stvari),
- pasivnošću (izbjegava zahtjeve odraslih) (Zrilić, 2024).

Učestalo manifestiranje neposluha negativno utječe na svakodnevno funkcioniranje djeteta jer se narušava kvaliteta njegova odnosa s odraslima i drugom djecom. Kada je u pitanju dječji neposluh, roditelji se često osjećaju nemoćnima. Uzroci neposluha mogu biti različiti, ali dijete je najčešće neposlušno kada se pred njega postavljaju neprimjereni i nerealni zahtjevi, kada želi privući pažnju odraslih, kad je umorno, frustrirano ili, jednostavno, znatiželjno.

Ipak su neprimjereni i nerealni zahtjevi odraslih najčešći izvor dječjeg neposluha jer roditelji nisu u stanju svoje zahtjeve koje postavljaju pred djecu prilagoditi djetetovim psihofizičkim mogućnostima i sposobnostima. Tako je vrlo nerealno očekivati npr. da će dijete dobi tri ili četiri godine dugo sjediti mirno i poslušno. Način na koji odrasle osobe postavljaju djeci zahtjeve može u velikoj mjeri utjecati na djetetovo tumačenje tih zahtjeva. Nadalje, traženje pažnje je također čest uzrok neposluha i u obitelji i u vrtiću i u školi. Djeca najčešće traže pažnju tako što se ponašaju neprimjereni i nepoželjni, za što su nerijetko krivi roditelji koji djeci već po rođenju pokazuju previše pažnje (kao da su „centar svijeta“). S obzirom da se naviknu na roditeljevu punu pažnju, djeca istu očekuju i u vrtiću te u školi, a kad ju ne mogu dobiti, javljaju se nepoželjna ponašanja. Nepoželjno ponašanje mogu izazvati i umor (nedovoljno sna onemogućava djetetovo normalno, svakodnevno funkcioniranje i često vodi k nervozu, neposluhu i frustraciji), frustracija (djeci nije jasno zašto nešto ne mogu napraviti i upravo se tada kod njih razvijaju bijes i nepoželjno ponašanje), dječja znatiželja (iako je poželjna u dječjoj dobi, ponekad može biti neprimjereni ili, čak, opasna pa tada moraju reagirati odrasli) te neadekvatni roditeljski odgojni stilovi koji podrazumijevaju kažnjavanje djece potiču kod djece neposluh i agresivnost (Moladoost i Amiri, 2020).

S obzirom da djeca postaju prkosna i neposlušna ulaskom u drugu godinu, kada je još rano za postavljanje granica i pravila ponašanja, roditelji trebaju djeci pružiti pomoć u shvaćanju razlike između onoga što je dobro i onoga što je loše. Taj je proces iznimno dugotrajan i zahtijeva jasnoću i ponavljanje, ali i mnogo vremena i strpljenja. Vrlo je važno napomenuti da se taj proces mora odvijati kontinuirano, a ne samo onda kada su djeca neposlušna. Pri tome pravila ponašanja moraju biti jasna, jednostavna, prilagođena dobi djeteta i pružiti mu osjećaj sigurnosti i slobode, a u slučaju njihovih kršenja, trebaju biti određene posljedice s kojima dijete treba biti upoznato (Zrilić i sur., 2024).

Sljedeće lakše uočljivo nepoželjno ponašanje jest prkos koji se definira kao aktivan otpor djeteta koji se najčešće prepoznaje po tome što dijete odbija udovoljiti nekom zahtjevu.

Temeljni su oblici prkosnog ponašanja sljedeći:

- otvoreni prkos i
- prikriveni prkos (Uzelac, 1995).

Otvoreni se prkos može prepoznati u nizu dječjih ponašanja poput otvorenog odbijanja udovoljavanju zahtjeva, galame, plača, napada bijesa, udaranja nogama o pod, lupanja šakom po stolu, udaranja odraslih ili samog sebe i slično. S druge strane, pod prikrivenim se prkosom podrazumijeva površno obavljanje zadataka ili njihovo izbjegavanje, zapuštanje obiteljskih, vrtićkih i školskih obveza itd. (Zrilić i sur., 2024).

Prkosna se djeca ponašaju neprijateljski prema osobama koje imaju autoriteta nad njima, često se svađaju s njima i opiru se njihovim zahtjevima. Iako se prkos javlja kao sastavni dio rasta i razvoja djeteta, potrebno je razlikovati prkos kao normalan dio razvoja i prkos kao ozbiljno neprihvatljivo ponašanje. Tipično dječje prkosno ponašanje javlja se kod djeteta između 18 i 36 mjeseci jer se upravo tada ono razvija na svim područjima, nastoji biti neovisno i želi imati kontrolu nad stvarima i događajima. U razdoblju između druge i četvrte godine, kada rječnik djeteta postaje bogatiji, igre prkosnog djeteta nisu kreativne nego vrlo krute i nefleksibilne. Prkosno dijete želi uvijek biti u pravu i sve želi napraviti na svoj način (Zrilić i sur., 2024).

Karakteristike prkosnog djeteta su sljedeće:

- vrlo brzo uzrujavanje,
- borba protiv neizbježnog (odlazak u krevet, vrtić ili školu itd.),
- inzistiranje na vlastitom načinu igranja s prijateljima,
- raspravljanje jednako glasno o izvođenju malih zadataka, ali i onih većih,
- laganje ili varanje kako bi dijete izbjeglo odgovornost za vlastite postupke,
- ignoriranje zapovijedi,
- namjerno ne slušanje roditelja ili drugih odraslih osoba,
- konstantno kršenje pravila, prekidanje igre druge djece,
- nemogućnost kontroliranja vlastitog temperamenta,
- često lomljenje i rušenje stvari u ljutnji te
- pokazivanje male razine poštovanja prema roditeljima, posebno majkama (Barkley i Benton, 2013).

Dijete koje je prkosno jako je uporno, energično, iznimno pametno, organizirano, promišljeno i odlučno, ali sve te svoje kvalitetne osobine ono koristi na neprimjeren način. Tijekom odgoja prkosnog djeteta jako je važno da roditelji ostanu mirni i sposobni kontrolirati vlastite emocije, ne podlegnu provokacijama djeteta i ne upuštaju se u rasprave s njim, ignoriraju dječje ponašanje (u mjeri u kojoj je to moguće), postavljaju važna pravila ponašanja i dosljedno traže od djeteta da ih se pridržava te omogućuje djetetu izbor u situacijama kada je to moguće i u skladu s dobi djeteta. Odgojitelji i učitelji naglašavaju da je odgoj i poučavanje male djece koja pokazuju prkosno ponašanje najteži segment njihova rada (Keat, 2008).

Posljednje lakše uočljivo nepoželjno ponašanje kod djeteta je nedisciplina. Naime, disciplina u svom širem značenju označava učenje, vođenje i usmjeravanje, iako se nerijetko ovom pojmu daje krivo značenje – kažnjavanje i nasilno pokoravanje djeteta nekim pravilima.

Međutim, disciplina nikako nije isto što i kažnjavanje jer se ona temelji na dobrim odnosima djece i odraslih. Pozitivnom disciplinom dijete može razviti samodisciplinu, samopouzdanje i razne kompetencije koje će mu biti potrebne kasnije u životu, a ona se može ostvariti samo uz jasno izricanje pravila i ograničenja kao i njihovo dosljedno provođenje. Pod nediscipliniranim ponašanjem podrazumijevaju se svi oni oblici ponašanja koji su više ili manje izravno povezani s nepriznavanjem odgojnog autoriteta i s aktivnim suprotstavljanjem tom autoritetu. Riječ je o aktivnoj ili pasivnoj neposlušnosti koja može biti rezultat otpora. Potpuno je prirodno da svako dijete ponekad remeti disciplinu, ali ukoliko se takvo ponašanje manifestira dulje vrijeme i kada kod djeteta rezultira onemogućavanjem njegova socijalnog funkcioniranja, rada je riječ o poremećaju (Zrilić i sur., 2024).

Sa stajališta duljine razvoja i učvršćivanja nediscipliniranost se može podijeliti na:

1. nefiksirana (bez dugog razvoja, bez rigidnih oblika, s razmjerno dobrom prognozom) i
 2. fiksirana nedisciplina (s rigidnim oblicima i s ozbiljnim društvenim posljedicama)
- (Bouillet i Uzelac, 2008).

Kod djece se nediscipliniranost očituje kroz njihovo stalno svađanje s odraslima ili vršnjacima, aktivno suprotstavljanje zahtjevima i pravilima odraslih, učestalu razdražljivost i osjetljivost na postupke drugih, sklonost neispunjavanju obiteljskih, vrtićkih i školskih obveza, sklonost uništavanju imovine te sklonost ometanju i onemogućavanju izvođenja nastavnog sata. Također, ovakva su djeca iznimno tvrdoglava, pružaju otpor zapovijedima, nisu spremna na kompromise itd. Pri tome je obitelj temelj za kontrolu nediscipline i stoga je važan razgovor o razlozima takvog ponašanja, dosljednost u odgoju djeteta, pohvale djetetu kada se ponaša primjereno te pomaganje djetetu u razvijanju njegove samodiscipline. Pored roditelja, ključnu ulogu imaju i odgojitelji te učitelji koji bi trebali pohađati različite edukacije i radionice, ali i organizirati razne radionice s roditeljima, pripremiti materijale za rad, stvarati pozitivno vrtićko i školsko okruženje, a sve kako bi se lakše i bolje nosili s nediscipliniranom djecom (Zrilić i sur., 2024).

Prepoznavanje svih ovih lakše uočljivih nepoželjnih ponašanja može pomoći roditeljima, odgojiteljima i učiteljima da pravovremeno interveniraju i pružaju podršku za ispravljanje nepoželjnog ponašanja u pozitivnije smjerove.

2.2.2. Teže uočljiva nepoželjna ponašanja djece

Teže uočljiva nepoželjna ponašanja djece su ona koja nisu odmah očita i ne izazivaju neposrednu reakciju odraslih, ali dugoročno mogu imati negativne posljedice.

Takva ponašanja su često suptilna i mogu se lako previdjeti.

Neka od tih ponašanja uključuju:

- plašljivost,
- povučenost i
- potištenost (Zrilić i sur., 2024).

Što se tiče plašljivosti, odnosno strahova, definira se kao „očekivana i normalna reakciju na stvarnu ili zamišljenu prijetnju“ (Gullone i King, 1997, str. 98).

Stvarne strahove izazivaju stvarne opasnosti (npr. rat, potres, poplava, požar, jureći automobil i slično). Međutim, strahovi često mogu biti i posljedica neshvaćanja i nerazumijevanja događaja i pojava koje se opažaju opasnim iako to zapravo nisu. U oba ova slučaja strah je izrazito negativna emocija. U određenoj se fazi razvoja gotovo sva djeca boje mraka, nepoznatih situacija i ljudi te se može reći da su manje ili više plašljiva. Plašljivost je u ranom djetinjstvu normalna, no kad osjećaj straha ili uplašenosti nije razmjern uzroku, može se govoriti o neprihvatljivom ponašanju, pa čak i o poremećaju u ponašanju. Pri tome se radi o pretjeranom strahu od određene situacije ili cijelog niza situacije – takav pretjerani strah (plašljivost) moguće je opisati kao ponašanje u kojem je prisutna uznemirenost, bljedilo, znojenje, napetost, zbunjenost, neodlučenost, a sve navedeno nije izazvano objektivnim okolnostima. Plašljivo dijete osjeća se vrlo nesigurno, bespomoćno i ugroženo. Općenito, djecu najčešće plaše nove i nepoznate stvari, događaji i situacije, a kako djeca odrastaju, tako se mijenjaju i njihovi strahovi. Dječji su strahovi sastavni dio dječjeg rasta i razvoja, a oni ne zahtijevaju stručnu pomoć, ali traže mnogo roditeljskog razumijevanja, pažnje i brige. Neki od specifičnih i relativno učestalih strahova kod djece i adolescenata su strahovi od injekcija, liječnika i stomatologa koji se javlja kod djece koja ne znaju što očekivati i kad su suočena s nedostatkom kontrole, a kao i kod većine drugih strahova, s porastom dobi djece ta se vrsta straha smanjuje (Zrilić i sur., 2024).

Kod djece su vrlo česti noćni strahovi, ali se oni, u pravilu, umanjuju i nestaju kako se djeca razvijaju. Međutim, kod neke djece ovi strahovi traju duže vrijeme i ometaju njihovo svakodnevno funkcioniranje te uzrokuju znatne poremećaje u svakodnevnom funkcioniranju obitelji (Lewis i sur., 2021).

Pored uobičajenih, razvojnih strahova neka djeca razviju i posebne oblike straka kao što su fobija i anksioznost (tjeskoba). Fobiju je moguće opisati kao nerazumni strah koji se intenzivno osjeća prema objektu ili situaciji koja vjerojatno neće biti opasna. Pri tome dijete može razviti fobiju prema bilo kojem predmetu, životinji ili situaciji, a nerijetko postane intenzivan strah koji paralizira dijete.

Anksioznost je emocionalno stanje nervoze, napetosti i zabrinutosti zbog manjka kontrole nad mogućim prijetećim situacijama. Ovakvo je emocionalno stanje popraćeno različitim fiziološkim promjenama kao što su ubrzani rad srca, popraćeni krvni tlaki tjelesna napetost. Djeca koja pate od anksioznosti nerijetko su nesigurni, ovisni o odraslim osobama te imaju manjak samopouzdanja. U slučajevima kada se dijete zbog straha osjeća pretjerano uznemireno i nesretno te ukoliko ima problema u svakodnevnom funkcioniranju, neophodno je obratiti se stručnjaku za pomoć (Zrilić i sur., 2024).

U moguće uzroke straha kod djece u djetinjstvu se najčešće navode: genetske predispozicije, roditeljska ponašanja, rane traume iz djetinjstva, dječji kognitivni procesi, socijalni faktori i načini učenja ponašanja. Vezano za genetske predispozicije, djeca roditelja s minimalno jednim anksioznim poremećajem imaju veći rizik da ga i sami razviju. Nadalje, nepoželjna roditeljska ponašanja kao što su autoritarnost i pretjerana zaštita mogući su uzročnici razvoja dječje anksioznosti. Rane traume iz djetinjstva mogu biti okidač za razvoj dječje anksioznosti, a anksioznost se može pojaviti i kao rezultat disfunkcionalnog načina doživljavanja smisla u svijetu. Kao mogući uzrok anksioznog poremećaja spominju se i socijalni faktori te učenje po modelu (promatrajući reakcije, bez direktnog iskustva, djeca razviju anksiozni stil ponašanja) (Lebedina Manzoni, 2007).

Kao pomoć za prevladavanje straha kod djece roditelji moraju:

- prihvatiti dječji strah ozbiljno i djetetu odmah pružiti utjehu,
- ne siliti dijete da se, ako ne želi, suoči sa svojim strahom,
- razgovarati s djetetom o situacijama, predmetima ili osobama koje ga plaše,
- poticati kod djeteta realistično razmišljanje,
- ohrabrivati dijete u njegovim nastojanjima da prevlada strah,
- zajedno s djetetom osmisliti plan koji će mu pomoći da prevlada strahove,
- omogućiti djetetu dnevnu rutinu jer mu ona pruža osjećaj sigurnosti i može ublažiti pojavu anksioznosti te
- biti djetetu pozitivan model ponašanja (Zrilić i sur., 2024).

Četiri do pet% djece ima veliki strah od odvajanja, a isti je češći kod djevojčica nego kod dječčaka (Painter i Scannapieco, 2021).

Nakon plašljivosti, teže uočljivo nepoželjno ponašanje kod djece je povučенost koja se kod djece očituje po tome što su tiha, mirna, osamljena, bojažljiva, sklona povlačenju u sebe, nerado stupaju u socijalne odnose s vršnjacima i najčešće nemaju mnogo prijatelja. Povučena su djeca ona koja komuniciraju sa svojim vršnjacima manje nego što je to uobičajeno.

Povučenost može biti genetski uvjetovana ili stečena i dok je, u prvom slučaju, povučenost dio nečijeg temperamenta i na nju nije moguće puno utjecati, u drugome je slučaju povučenost najčešće rezultat odgojnih utjecaja. Djeca (ali i odrasli) mogu u raznim situacijama reagirati povlačenjem, a najčešće je to slučaj kada se radi o novim i nepoznatim situacijama ili situacijama koje su već doživjeli, a za koje ih vežu negativne emocije (Zrilić i sur., 2024). Kod djece rane, predškolske i školske dobi povučenost se može javiti i kao sastavni dio prilagodbe na novu situaciju te trajati samo određen period i nakon toga se prevladati. Međutim, kod neke djece povučenost ostaje i postaje usvojeni i trajni obrazac ponašanja koji nerijetko rezultira narušavanjem zdravog i normalnog razvoja djeteta. Povučena djeteta razlikuje se u ovisnosti o njegovoj dobi. Tablica 1. prikazuje karakteristike povučenog djeteta u ranoj, predškolskoj i školskoj dobi.

DJECA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	DJECA MLAĐE ŠKOLSKE DOBI
povlačenje iz igre s vršnjacima	teža prilagodba na školsko okruženje – neradi odlazak u školu
rijetko pokretanje aktivnosti	ostvarivanje nižih akademskih postignuća
česti izostanak reakcije na tuđi poziv	niže samopoštovanje
provođenje više vremena s odgojiteljima nego s vršnjacima	često odbacivanje od strane vršnjaka te, posljedično, povlačenje iz interakcije s njima
odabir aktivnosti koje ne zahtijevaju kontakt s drugima	manje razvijene socijalne kompetencije
	osamljenost
	osjećanje neugode kada trebaju nešto reći
	kontroliranje kada trebaju nešto reći

Tablica 1. Karakteristike povučene djece rane, predškolske i mlađe školske dobi

Izvor: Zrilić i sur., 2024, str. 125.

Međutim, važno je spomenuti da, pored svih ovih negativnih, povučena djeca imaju i razne pozitivne karakteristike, poput kreativnosti, znatiželje, inovativnosti i slično. Iako nevoljko iznose vlastite osjećaje i misli, povučena djeca znaju itekako dobro slušati te su vrlo predana aktivnostima kojima se bave te uspješna u njima. Važna prednost povučenog djeteta je i njegovo dobro promišljanje prije nego nešto učini te, iako je nekad otežavajući, povučenost može biti i zaštitni čimbenik, posebno onda kada se radi o potencijalno opasnim i štetnim situacijama.

Povučena su djeca manje sklona brzo reagirati i impulzivno odlučivati, manje su povodljiva i sklona upuštanju u rizična i neprihvatljiva ponašanja. Dakle, povučenost u određenim situacijama nije niti malo loša ni nepoželjna i ponekad svi imaju potrebu udaljiti se od drugih. Međutim, ukoliko je povučenost učestala i djetetu predstavlja problem koji ono ne zna riješiti, treba mu pružiti pomoć pri čemu se misli na roditelje, odgojitelje i učitelje. Navedeno podrazumijeva:

- omogućavanje djetetu više vremena za prihvaćanje novih situacija i ljudi,
- ne prisiljavanje djeteta na druženja koja mu stvaraju nelagodu,
- učenje djeteta kako da se nosi s novim i nepoznatim situacijama i ljudima,
- učenje djeteta kako da uspostavi i održi prijateljske odnose sa svojim vršnjacima,
- pohvala djeteta svaki put kada se suoči s novim i nepoznatim situacijama i osobama,
- pronalazak aktivnosti u kojima je dijete dobro te pružanje pomoći da se ostvari u njima i poveća vlastito samopouzdanje i
- razgovor s djetetom o tome što mu stvara nelagodu i problem te poticanje da izrazi svoje osjećaje (Zrilić i sur., 2024).

Sljedeće teže uočljivo nepoželjno ponašanje kod djece podrazumijeva potištenost koja se kod djece manifestira kroz njihovu mrzovoljnost, bezvoljnost, šutljivost, povučenost, pasivnost, tjeskobu, plačljivost i zabrinutost (Bouillet i Uzelac, 2007).

Potištenost nerijetko prethodi depresiji koja se u literaturi najčešće opisuje kao emocionalno stanje koje karakterizira doživljaj tuge, neraspoloženja i bezvoljnosti. Međutim, ako su djeca ponekad tužna, bezvoljna i neraspoložena, to ne znači da su depresivna. Iako uzroci potištenosti još uvijek nisu točno utvrđeni, kao mogući se navode:

- genetsko nasljeđe,
- individualni rizični čimbenici,
- nepovoljni okolišni čimbenici i
- stresni životni događaji (Zrilić i sur., 2024).

Pri tome se pod okolišnim i stresnim situacijama misli na pretjeranu uključenost roditelja, smrt roditelja, rastavu roditelja, loše odnose u obitelji, zlostavljanje i zanemarivanje, stroga disciplina, izoliranost od vršnjaka, neuspjeh u školi i slično. Svako dijete koje je u riziku za razvoj potištenosti treba odgovorne, podržavajuće i brižne odrasle ljude kraj sebe (roditelje, odgojitelje i učitelje) jer upravo oni mogu na razne načine djelovati preventivno i smanjiti rizike za pojavu potištenosti.

Naime, oni trebaju poticati razvoj samopouzdanja i samopoštovanja kod djeteta, poticati dijete na više kretanja i vježbanja (dokazano je da ono podiže energiju i povoljno djeluje kod suočavanja s negativnim emocijama), naučiti dijete kako da se opusti, naučiti dijete kako da se suoči s problemom i riješi ga, poticati dijete da stvari, situacije i događaje promatra iz različitih perspektiva, naučiti dijete da prepozna i kontrolira negativne emocije te mora dati djetetu do znanja da nije samo i da uvijek može potražiti pomoć i potporu odraslih (Zrilić i sur., 2024).

Osim prethodno navedena tri, kao najvažnija, postoje još neka teže uočljiva nepoželjna ponašanja, a to su:

- razmaženost,
- pretjerana uzornost,
- nemarnost,
- nametljivost i
- krađa (Zrilić i sur., 2024).

Do razmaženosti kod djece dolazi kada roditelji koriste različite odgojne postupke i kada imaju previše zaštitnički stav prema djetetu te su previše popustljivi u odgoju. Naime, roditelji sve želje i zahtjeve djeteta doživljavaju kao zapovijedi i nastoje ih što prije ispuniti. Pred dijete postavljaju iznimno male ili, pak, nikakve zahtjeve, pomažu mu u svemu, sve obavljaju umjesto njega, pa čak i one zadatke koje bi dijete moglo obaviti samo. Za njegovo ponašanje roditelji uvijek traže opravdanje u nekim okolišnim čimbenicima, a kao posljedica toga, dijete počinje misliti da je centar svijeta i da mu svi trebaju udovoljavati. Razmažena djeca ne prepoznaju tuđe potrebe već misle da su samo njihove važne. Popustljivost roditelja u odgoju koja rezultira razmaženošću ima dugoročne posljedice na djecu jer ona kasnije u životu sebi pripisuju preveliku ulogu i pridaju si previše prava, a danas ih je mnogo više nego što je bilo prije. Prema nekim znanstvenicima je jedan od uzroka tome prevelika zaposlenost roditelja koji im, ne bi li nadomjestili vrijeme koje ne provode s djecom, dozvoljavaju i kupuju sve. Nadalje, pretjerano uzorno dijete moguće je prepoznati po prekomjernoj discipliniranosti – radi se o ambicioznom djetetu koje sebi postavlja visoke ciljeve i sve što radi mora biti besprijekorno, odnosno savršeno. Za uzorno je dijete karakteristično pristojno pozdravljanje susjeda, pospremanje igraćaka nakon igre, održavanje sobe urednom i čistom, pisanje zadaće na vrijeme, slušanje uputa roditelja i starijih (Zrilić i sur., 2024).

Slika 2. Razmaženo dijete

Izvor:

<https://mamager.hr/5-savjeta-kako-preodgojiti-razmazeno-dijete/>

Međutim, upravo u tom pretjerano savršenom ponašanju djeteta može se skrivati problem – potiskivanje emocija, slijepo izvršavanje uputa i stalna potreba ugađanja drugima nije svojstvena uobičajenom ponašanju djeteta. Kako bi pomogli djetetu da se „oslobodi“ ovakvog ponašanja, odrasli bi trebali:

- razgovarati s njim i objasniti mu da svi ponekad griješe i da su pogreške sastavni dio života,
- pružiti djetetu toplinu i potporu u situacijama koje su za njega problematične i
- naučiti dijete rješavati probleme (Zrilić i sur., 2024).

Potom, s druge strane, nemarnost se ogleda u površnom odnosu prema obvezama i osobnim stvarima. Dok je u vrtićkoj dobi nemarnost manje izražena, ona posebno dolazi do izražaja kada dijete pođe u školu jer se upravo tada povećava broj jasno definiranih obveza djeteta.

Nemarnost učenika ukazuje na njegovo pasivno ponašanje, a nemaran se učenik neodgovorno odnosi prema radnim zadacima – ne ispunjava školske obveze, površno je te mu nedostaje osjećaj odgovornosti i učestalosti zaboravljanja školske zadaće i pribora koji je potreban za nastavu. Prema Bouilletu i Uzelcu (2007), razvoju nemarnosti u velikoj mjeri doprinose neprimjereni postupci odgoja (popustljivost koja rezultira razmaženošću ili, pak, autoritarni odgojni stil).

Opić (2007) smatra da pedagoško-preventivni rad s nemarnim učenicima treba usmjeriti na postupke opservacije i identifikacije, metodičku prilagodbu, permanentnu kontrolu i nadzor te usmjeravanje učenika u različite školske i izvanškolske aktivnosti. Sljedeće je teže uočljivo nepoželjno ponašanje djece nametljivost – takva djeca žele biti zapažena, a ako nisu, pažnju privlače na sebe najčešće neprimjerenim postupcima kao što je dobacivanje neprimjerenih komentara, upadanje drugoj djeci ili odraslima u riječ, neprestano zapitkivanje, hvalisanje i slično. Za takvu je djecu značajno da žele biti predmet divljenja, prenemažu se, hvalisava su, ističu u vrtiću i školi, napadno se oblače itd. Veliki broj nametljive djece ima nedovoljno razvijene socijalne vještine te često imaju problema u uspostavljanju i održavanju odnosa s vršnjacima. Na ovaj oblik ponašanja moguće je preventivno djelovati jačanjem dječjeg samopouzdanja i razvijanjem pozitivne slike o sebi. Odrasli bi trebali kod takve djece ignorirati takvo ponašanje, dosljedno se pridržavati postavljenih pravila ponašanja i poticati te njegovati kvalitetne socijalne interakcije mijenjajući dječje nametljivo ponašanje (Zrilić i sur., 2024).

Konačno, krađa kod djece predškolske i rane školske dobi ne koristi se u pravom i izvornom smislu te riječi jer djeca te dobi ne krađu planski i sustavno da bi oštetili druge. Naime, oni ne znaju na drugi način doći do željenog predmeta (najčešće je riječ o igračkama), usamljeni su, nemaju dovoljno pažnje roditelja, imaju problema s vršnjacima itd. Kauffman i Landrum (2018) koriste izraz kradljivci za djecu koja pokazuju visoke stope antisocijalnog ponašanja samo kad su izvan kuće ili kad u kući nema promatrača. Naime, upravo na taj način roditelji nisu svjesni što se događa te su za krađu skloni okriviti nekog drugog i tako odbijati prepoznati problem. Prema istim autorima, što je niža dob u kojoj djeca počnu krasti, to je veća vjerojatnost da će postati kronični kradljivci. Početni je korak u rješavanju problema krađe prihvaćanje postojeće situacije od strane roditelja te djece. Djeca, nakon krađe, najčešće objašnjavaju da su pronašla, posudila, razmijenila, dobila predmet pri čemu im roditelji uglavnom vjeruju. Na krađu je neophodno djelovanje i reagiranje jer opasnost od stigmatiziranja velika je, a ne smije se zanemariti ni činjenica da djeca mogu ukrasti i vrlo vrijedne stvari (možda ne materijalno, ali sentimentalno). Tada bi odrasli trebali razgovarati s djecom i pokušati otkriti uzrok takvog ponašanja, objasniti djeci da krađa nije ispravna, osvijestiti djecu o mogućim posljedicama takvog ponašanja te razvijati kod njih empatiju (razgovarati o tome kako bi se oni osjećali da netko uzima njihove stvari bez dopuštenja) (Zrilić i sur., 2024).

Prepoznavanje svih ovih teže uočljivih nepoželjnih oblika ponašanja zahtijeva pažnju i senzibilitet odraslih kako bi mogli na vrijeme reagirati i pružiti podršku djetetu.

2.3. Dječji crtež kao pokazatelj unutarnjeg stanja djeteta

Dječji crtež može biti snažan pokazatelj unutarnjeg stanja djeteta jer se kroz crtež često izražavaju emocije, misli i osjećaji koje dijete možda ne može verbalno opisati. Umjetnički izraz omogućuje djetetu da prenese svoja unutarnja iskustva, bilo da su pozitivna, kao što su radost i ljubav, ili teška, poput straha i tuge. Na sljedeće elemente stručnjaci obraćaju pažnju prilikom analize dječjih crteža:

1. boje - korištenje različitih boja može ukazivati na emocionalno stanje djeteta (svijetle boje, poput žute ili zelene, mogu odražavati veselje i energičnost, dok tamne ili agresivne boje, kao što su crna ili crvena, mogu ukazivati na unutarnji nemir, ljutnju ili tugu),
2. oblici i veličina - veličina crteža i proporcije likova često odražavaju djetetovu percepciju važnosti pojedinih osoba ili elemenata (primjerice, veći likovi mogu predstavljati figure koje su djetetu jako važne ili uz koje veže jake emocije, dok mali likovi mogu ukazivati na osjećaj manjka samopouzdanja ili nesigurnosti),
3. pozicija na papiru - središnja ili gornja pozicija na papiru često simbolizira samopouzdanje, dok donji dio može odražavati osjećaj nesigurnosti ili ovisnosti (djeca koja crtaju figure na rubovima ili ih dijele od ostatka crteža mogu pokazivati osjećaj izoliranosti te nesigurnosti),
4. detalji - pažnja prema detaljima može otkriti koliko je dijete usredotočeno i angažirano (na primjer, djeca koja dodaju puno detalja mogu pokazivati otvorenost ili potrebu za kontrolom, dok nedostatak detalja može signalizirati povučenost, nesigurnost, apatičnost ili smanjenu zainteresiranost),
5. simbolika i izbor tema - djeca koja često crtaju određene simbole ili likove, kao što su kuće, obitelj ili životinje, mogu kroz njih izražavati temeljne potrebe ili strahove (na primjer, crtež obitelji može pružiti uvid u djetetov doživljaj odnosa unutar obitelji; kuća često simbolizira sigurnost, a sunce optimizam) te
6. Linije i potezi – jaki i čvrsti potezi linijama mogu odražavati sigurnost i odlučnost, dok suptilne, nejasne linije mogu ukazivati na nesigurnost (Cherney i sur., 2006).

Dječji crtež se najbolje razumije u kontekstu, uzimajući u obzir djetetov temperament, trenutnu obiteljsku situaciju, starost i individualne osobine. Dječji crtež je prirodan izraz njegovog razvoja i svakodnevnog iskustva te, iako analiza crteža može biti korisna, uvijek treba biti oprezan i interpretaciju temeljiti u kontekstu djetetovog ponašanja i okruženja, kao i stručnim savjetima psihologa ili pedagoga.

Dakako, crtež je samo jedan od pokazatelja i nije zamjena za dublju procjenu ili razgovor s djetetom (Cherney i sur., 2006).

Brojna su istraživanja koja su se bavila upotrebom crteža za procjenu dječjih stavova i znanja o raznim temama istraživanja. Neka su istraživanja koristila crtež kako bi ispitala dječje reprezentacije društvenih pojava, aktivnosti i fizičkih konteksta u koje su ugrađeni, prvenstveno školskog okruženja. Tako su se koristili intervjui i crteži za analizu opisa zlostavljanja među više od 600 djece osnovnih škola. Zanimljivo je da se iskustvo sudjelovanja u nasilničkom ponašanju, bilo kao žrtva, nasilnik ili kao nasilnik i žrtva istovremeno, odrazilo na dječje crteže kada su prikazivali pojam nasilničkog ponašanja. Osim toga, autori su istaknuli da intervjui daju cjelovitiji i općenitiji uvid u dječji prikaz zlostavljanja, dok crteži ilustriraju osobna iskustva djece o zlostavljanju. Nadalje, u istraživanjima se predložio novi instrument za procjenu dječje zastupljenosti predškolskog okruženja: DRAW.IN.G. (CRTEŽ i mreža intervjua) koji se sastojao od pet osnovnih dimenzija dječjih prikaza obrazovnog okruženja (fizičke, bihevioralne, relacijske, emocionalne i motivacijske) u 18 makro-kategorija i 90 kategorija koje čine bodovnu mrežu. U ovoj studiji sudjelovalo je 262 talijanske djece predškolske dobi koji su trebali nacrtati svoje omiljeno mjesto u školi. Iako validacijske studije ukazuju na potencijal ove metode, pojavili su se neki kritični aspekti koje je potrebno razmotriti. Potom, sljedeće istraživanje predložilo je novi okvir za kritičku analizu istraživanja temeljenog na crtanju u matematičkom obrazovanju. Autor je proveo dva istraživanja u Ankari, a koja su uključivala učenike osnovnih i srednjih škola. Sveukupno, oba su istraživanja naglasila njihovu percepciju matematičkog sadržaja, pitanja vezanih uz disciplinu i stavove prema matematici i matematičarima (Fabris i sur., 2023).

Nadalje, dječji se crtež koristi i kao alat za istraživanje dječjeg emocionalnog iskustva te psihičke dobrobiti. U kliničkim i pravnim okvirima, test obiteljskog crteža jedan je od najčešće korištenih testova za procjenu kvalitete djetetovih obiteljskih odnosa sa sustavom bodovanja za procjenu privrženosti. Preporuča se korištenje tehnike crtanja za olakšavanje dijaloga s djecom, modulaciju didaktičkih materijala te otkrivanje i prevenciju nekih problema u funkcioniranju grupne nastave. Tijekom trajanja pandemije COVID-19 provelo se mnogo istraživanja kojima se htjelo analizirati stanje djece prije, tijekom i nakon pandemije. Pri tome su se djeca osjećala dovoljno sposobnima nositi se sa situacijom, što dokazuje činjenica da su uključili sebe u crteže i naznačili mnoge detalje svojih kuća na crtežima tijekom pandemije, ali je iz prikaza proizašao i osjećaj usamljenosti te nedostatka prijatelja, o čemu svjedoči činjenica da su djeca na crtežima koji se tiču budućnosti prikazala znatno više prijatelja. Upravo i ovo istraživanje, kao i prethodna, pokazuje kako crtež zaista pokazuje unutarnje stanje djeteta (Fabris i sur., 2023).

3. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU SOCIJALNIH KOMPETENCIJA I PREVENCIJI NEPOŽELJNIH PONAŠANJA KOD DJECE

Različiti oblici nepoželjnih ponašanja djece rane, predškolske i školske dobi, bilo da se radi o lakše, bilo o teže uočljivima, indikatori su koji zahtijevaju veći angažman roditelja, odgojitelja i učitelja, stručnih suradnika, svih društvenih čimbenika kao i njihovu kontinuiranu suradnju (Zrilić i sur., 2024).

3.1. Uloga odgojitelja u razvoju socijalnih kompetencija i prevenciji nepoželjnih ponašanja kod djece

Vrtići bi trebali pružati mogućnost ranog otkrivanja odstupanja u zdravom razvoju, predviđanja budućih poremećaja u ponašanju te provoditi primarno preventivne i rane interventne aktivnosti (Lipovac i Marić, 2019).

Upravo se zato naglašava odgojitelj i njegova uloga i participacija jer on osigurava poticajnu okolinu za razvoj socijalnih kompetencija od najranije dobi djece i prvi je koji uočava odstupanja u socijalnom razvoju. Međutim, stalno treba imati na umu da neka nepoželjna ponašanja mogu biti prolazna i upravo tada ne treba odmah reagirati intervencijom. Uloga odgojitelja u razvoju socijalnih kompetencija kod djece izuzetno je važna jer oni pružaju prve formalne socijalne interakcije izvan obiteljskog okruženja. Kada se govori o nepoželjnim ponašanjima rane i predškolske dobi, Lipovac i Marić (2019) navode razloge zbog kojih su intervencije odgojitelja u identificiranju, prevenciji i intervenciji značajne:

- najbolje, pored roditelja, poznaju djecu u grupi i njihove navike, želje, potrebe i strahove,
- svojim obrazovanjem i kompetencijama nezaobilazan su faktor odgojno-obrazovnog rada,
- imaju veliku ulogu u izgradnji i formiranju etičkih temelja djece i moralne odgovornosti,
- imaju dominantnu ulogu u pristupu djeteta (za dijete su odgojitelji, po važnosti, odmah nakon roditelja) i
- djeca imaju povjerenja u svoje odgojitelje.

Socijalne kompetencije odnose se na sposobnosti djeteta da se učinkovito i primjereno ponaša u društvenim situacijama, surađuje s vršnjacima, rješava sukobe te izražava svoje potrebe i emocije na odgovarajući način. U procesu razvoja socijalnih kompetencija kod djece ključne su sljedeće uloge odgojitelja (Pavlović i Klemenović, 2019):

- modeliranje socijalnog ponašanja (djeca uče promatrajući ponašanje odraslih, a odgojitelji mogu pružiti pozitivne primjere kako komunicirati, surađivati i rješavati konflikte - njihov način govora, interakcija s djecom i kolegama te reakcija u stresnim situacijama modeliraju poželjne oblike socijalnog ponašanja),
- poricanje suradnje (odgojitelji stvaraju situacije u kojima djeca rade zajedno na zadacima, bilo da se radi o igri, projektima ili svakodnevnim aktivnostima, što potiče razvoj timskog rada, pregovaranja i dijeljenja, što su važne socijalne vještine),
- razvijanje emocionalne inteligencije (odgojitelji pomažu djeci prepoznati i razumjeti vlastite emocije te emocije drugih, što uključuje poučavanje djece kako verbalizirati svoje osjećaje, prepoznati emocije kod drugih te kako se nositi s različitim emocionalnim stanjima - razvijanje empatije igra ključnu ulogu u socijalnim interakcijama),
- učenje rješavanja sukoba (u vrtićkim okruženjima sukobi su neizbježni - odgojitelji imaju priliku poučavati djecu konstruktivnim načinima rješavanja sukoba kroz razgovor, kompromis i traženje rješenja čime djeca uče vještine pregovaranja i samokontrole),
- stvaranje sigurnog i poticajnog okruženja (djeca se najbolje razvijaju u okruženju u kojem se osjećaju sigurno i podržano - odgojitelji trebaju osigurati da se svako dijete osjeća prihvaćeno i poštovano, što im omogućuje slobodu da istražuju, postavljaju pitanja i izražavaju se bez straha od osuđivanja),
- individualiziran pristup - svako dijete ima svoje jedinstvene socijalne potrebe i tempo razvoja - odgojitelji pažljivo prate razvoj svakog djeteta te prilagođavaju aktivnosti i interakcije kako bi podržali njihovo socijalno-emocionalno sazrijevanje) i
- poticajna komunikacija (kvalitetna komunikacija s djecom pomaže u razvoju njihovih jezičnih i socijalnih vještina - odgojitelji potiču dijalog, aktivno slušanje i izražavanje mišljenja, čime se razvijaju vještine izražavanja, argumentiranja i slušanja drugih).

Iako je danas prihvaćeno gledište da je odgojitelj profesionalac, osoba koja je kompetentna pomoći djetetu u jednom od najosjetljivijih i najvažnijih razdoblja u njegovu životu, djelovanje odgojitelja u mnogočemu nadilazi isključivost profesionalnosti (Zrilić i sur., 2024).

Kako navode Curtis i Carter (2003), biti kompetentan odgojitelj ne znači samo steći potrebna akademska znanja i vještine već podrazumijeva osobnost i motiviranost. „Uspješan odgojitelj osobnim primjerom potiče kod djeteta brojne humane životne vrijednosti: empatiju, prijateljstvo, solidarnost, uvažavanje razlika, dijalog, privrženost.“ (Jurčević Lozančić, 2011, str. 279).

Slika 3. Rad odgojitelja s djetetom

Izvor: <https://lanakih.com/2020/09/15/odnos-roditelja-i-odgojitelja-kljuc-prilagodbe-na-vrtic-kako-ga-ostvariti-u-doba-korone/>

Socijalna iskustva u prvih pet, šest godina života osiguravaju temelje na kojima počivaju svi budući odnosi. Značajan faktor socijalne kompetencije jesu igra i učenje kroz igru jer upravo tijekom igre dijete stupa u socijalne odnose, a posljednjih se godina sve više raspravlja o važnosti uloge koju imaju vršnjaci u socijalnom razvoju djeteta. Naime, ukoliko vršnjaci odbace dijete ili je ono, pak, na neki drugi način spriječeno naučiti kako se snalaziti u društvu, gubi se značajan izvor socijalnih informacija. Upravo rani i predškolski period pružaju značajnu mogućnost za neometan razvoj socijalnih vještina, komunikacije, suradnje, empatije, poštivanja pravila, konstruktivnog rješavanja problema i sposobnosti prepoznavanja, razumijevanja i prihvaćanja vlastitih, ali i tuđih emocionalnih doživljaja i emocionalnih vještina (Milošević, 2018).

Međutim, vrtići predstavljaju i mjesta na kojima se djeca susreću s nepoželjnim ponašanjima svojih vršnjaka. Sukladno njihovoj dobi, ponašanju i razvijenim stavovima, velikom povodljivošću u toj dobi, neka će djeca početi i sama s nepoželjnim ponašanjem što će, naravno, s vremenom imati intenciju razvoja poremećaja u ponašanju i upravo je u tom kontekstu važno naglasiti odgojiteljevu ulogu. Stavovi odgojitelja prema djeci koja pokazuju neko nepoželjno ponašanje jako utječu i na stavove druge djece, odnosno njihovih vršnjaka. Zato je sposobnost odgojiteljeva vođenja, usmjeravanja, poticanja na druženje i uvažavanja važna karakteristika njegove socijalne kompetencije. Kada se radi o teže uočljivom obliku nepoželjnog ponašanja, kod djeteta je potrebno jačati i osnaživati njegovu osobnost. U skladu s time, odgojitelj bi trebao poticati na rješavanje situacija koje kod njega izazivaju strah – trebao bi s djetetom razgovarati o rješenjima i posljedicama određenih situacija koje dijete izbjegava, ali mu i pružiti priliku da se suoči s njima (ali ne ga siliti da nešto učini). Odgojiteljeva je uloga i prepoznavanje povučene i potištene djece te poticanje takve djece na aktivnost, suradnju s ostalom djecom itd. Kod povučene je djece jako važno jačati njihovo samopouzdanje te naglašavati njihove dobre strane ne bi li se ona postupno „otvarala“ i postala više razigrana. S druge strane, kod potištene djece važno je razvijati samopouzdanje i samopoštovanje i omogućiti im da budu više komunikativna. Potrebno je da ih odgojitelj usmjerava prema pozitivnim razmišljanjima, raspoloženju, igri, ali i da organizira razne aktivnosti koje će biti usmjerene podizanju raspoloženja. Kako god, uključivanje djeteta u bilo kakvu aktivnost uvijek je idealna preventivna mjera za bilo koje oblike problema u ponašanju (Matijević i sur., 2016).

Nadalje, djeci koja imaju problem agresivnog ponašanja treba pomoći da promjene svoje neprijateljsko i negativno ponašanje prema drugima te im predočiti da postoje i drugi načini nošenja s pojedinim situacijama i dati im do znanja da je agresivno ponašanje nedopustivo i zajedno s njima dogovoriti pravila koja moraju poštivati (Bouillet i Uzelac, 2007).

Djeca moraju biti svjesna da će snositi posljedice za takvo svoje ponašanje, ali nikako u obliku kažnjavanja, vrijeđanja, zanemarivanja ili nedosljednosti u odgoju. Jedan od najznačajnijih utjecaja na pozitivan razvoj emocija ima okolina u kojoj dijete odrasta, uči, igra se i živi. Ukoliko okruženje nije adekvatno ili osjetljivo na potrebe djeteta, ono će imati teškoće u razvoju socijalne i emocionalne kompetencije. Kompetentan odgojitelj posjeduje adekvatne sposobnosti i kvalitete koje se ne odnose samo na stručnost, već su one definirane čitavim nizom sposobnosti koje djeluju na djecu te čine preduvjete za razvoj njihovih kompetencija. Socijalno kompetentan odgojitelj u velikoj mjeri utječe na razvoj socijalne kompetencije kod djeteta, a jedna je od mnogih njegovih odgovornosti pružanje pomoći djetetu u stjecanju emocionalne osjetljivosti i sposobnosti promjene emocionalnih reakcija na provokativne situacije.

Da bi odgojitelji mogli pružiti kvalitetnu pomoć djeci koja imaju neko od nepoželjnih ponašanja, neophodno je da poznaju metode pedagoške prevencije i intervencije te da dobro surađuju s roditeljima. Stoga se naglašava važnost organiziranja radionica za roditelje kojima se educiraju kako da budu učinkoviti roditelji. Dakako da je u tom kontekstu jako važna i participacija stručnih timova u vrtiću. Upravo vrtići trebaju pružati mogućnost ranog otkrivanja odstupanja u zdravom razvoju, predviđanju budućih poremećaja u ponašanju i provoditi primarno preventivne i rane interventne aktivnosti (Zrilić i sur., 2024).

Ukratko, odgojitelji igraju ključnu ulogu u socijalizaciji djece jer kroz svakodnevne interakcije, strukturirane aktivnosti i vođene igre potiču razvoj socijalnih kompetencija, što je temelj za uspješne socijalne odnose kasnije u životu (Pavlović i Klemenović, 2019).

Uloga odgojitelja u prevenciji nepoželjnih ponašanja kod djece od ključne je važnosti jer se odgojitelji nalaze u ranom i osjetljivom razdoblju djetetova razvoja. Prevencija nepoželjnih ponašanja temelji se na promicanju pozitivnih obrazaca ponašanja, stvaranju poticajnog okruženja i izgradnji emocionalne stabilnosti kod djece. Sljedeći su ključni aspekti uloge odgojitelja u tom kontekstu (Bouillet i Uzelac, 2007):

- razvoj emocionalne inteligencije i socijalnih vještina (odgojitelji imaju odgovornost razvijati kod djece vještine kao što su empatija, samokontrola i komunikacija - razvijanjem tih vještina, djeca postaju sposobna prepoznati i regulirati vlastite emocije, što smanjuje mogućnost nepoželjnih reakcija poput agresivnosti, frustracije ili izolacije),
- stvaranje jasnih i dosljednih pravila (dosljedna pravila i očekivanja pomažu djeci razumjeti što se od njih očekuje - odgojitelji postavljaju granice na način koji je djeci razumljiv, ali i prilagođen njihovoj dobi; jasno postavljena pravila omogućuju djeci da se osjećaju sigurno i smanjuju stres, što pridonosi smanjenju neprimjerenih ponašanja),
- promicanje pozitivnog ponašanja (kroz pozitivno pojačanje, poput nagrade, pohvale, priznanja, odgojitelji potiču djecu da ponavljaju poželjna ponašanja - umjesto kažnjavanja, fokus je na naglašavanju pozitivnih postupaka, što pomaže u izgradnji samopouzdanja kod djeteta i osjećaja postignuća),
- rana identifikacija poteškoća (odgojitelji igraju ključnu ulogu u ranoj identifikaciji potencijalnih problema u ponašanju - kroz praćenje djetetovog razvoja i ponašanja u grupi, mogu prepoznati znakove problema, poput impulzivnosti, agresije ili povlačenja, i reagirati na vrijeme kroz suradnju s roditeljima i stručnjacima),

- suradnja s roditeljima i stručnjacima (odgojitelji trebaju surađivati s roditeljima kako bi stvorili zajednički pristup u prevenciji i rješavanju nepoželjnih ponašanja - kroz zajedničke sastanke i savjetovanja, odgojitelji i roditelji mogu razviti konzistentne strategije koje dijete vodi do pozitivnog razvoja, a po potrebi se uključuju i stručnjaci kao što su pedagozi ili psiholozi),
- primjerom pokazivanje socijalno prihvatljivog ponašanja (djeca često uče imitacijom, pa je važno da odgojitelji svojim ponašanjem pokažu kako izgleda odgovorno, ljubazno i primjereno ponašanje - ova uloga modela pomaže djeci da nauče kako se ponašati u različitim situacijama) i
- razvijanje pozitivnog odnosa s djecom (kada odgojitelji razvijaju toplu, pozitivnu vezu s djecom, ona se osjećaju sigurno i voljeno, što smanjuje mogućnost nepoželjnih ponašanja - djeca koja se osjećaju podržano imaju manje tendencije prema sukobima i agresiji).

Presudnu ulogu u prevenciji nepoželjnog ponašanja kod djece imaju odgojitelji koji su često u bliskom kontaktu s djecom tijekom njihova odrastanja, i to (Matijević i sur., 2016):

1. stvaranjem pozitivnog okruženja (postavljanje jasnih očekivanja – odgojitelji uspostavljaju pravila i smjernice za prihvatljivo ponašanje, pomažući djeci da razumiju granice i posljedice),
2. izgradnjom povjerljivog i kvalitetnog odnosa (kad se djeca osjećaju sigurno i shvaćeno, veća je vjerojatnost da će pokazati pozitivno ponašanje – odgojitelji mogu izgraditi snažne odnose pune podrške koji potiču otvorenu komunikaciju),
3. ranom intervencijom (odgojitelji su često prvi koji primijete znakove emocionalnog poremećaja ili nepoželjnog ponašanja – rano prepoznavanje problema omogućuje pravovremenu intervenciju prije nego što ponašanje eskalira),
4. poučavanjem socijalnih i emocionalnih vještina (odgojitelji uče djecu kako mirno rješavati sukobe, potičući osjećaj suradnje i smanjujući agresivno ponašanje),
5. suradnjom s roditeljima i stručnim suradnicima u vrtiću (uključivanje roditelja vrlo je značajno za stvaranje dosljednih očekivanja za ponašanje kod kuće i u vrtiću),
6. promicanjem uključenosti i različitosti (odgojitelji potiču toleranciju i prihvaćanje različitih pozadina, što može pomoći u sprječavanju nepoželjnih ponašanja).

Dakle, odgojitelji ne samo da upravljaju ponašanjem u stvarnom vremenu, već i opremaju djecu društvenim i emocionalnim alatima potrebnim za sprječavanje budućih nepoželjnih radnji. Njihov utjecaj nadilazi disciplinu, potičući poticajno okruženje koje potiče razvoj pozitivnog ponašanja (Matijević i sur., 2016).

Ukratko, odgojitelji su ključni u postavljanju temelja za emocionalni, socijalni i ponašajni razvoj djeteta. Kroz kombinaciju strukturiranog vođenja, podrške i razumijevanja, mogu pomoći u prevenciji mnogih problema u ponašanju te osigurati pozitivno okruženje za razvoj djeteta (Milošević, 2018).

3.2. Važnost suradnje sa stručnim suradnicima u prepoznavanju i rješavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece

Suradnja sa stručnim suradnicima (pedagozima, psiholozima, logopedima, defektolozima i drugim stručnjacima) od ključne je važnosti u prepoznavanju i rješavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece. Ta ponašanja često uključuju suptilnije oblike emocionalnih ili socijalnih poteškoća, poput anksioznosti, povučenosti, manipulativnog ponašanja ili latentne agresije, koje mogu proći nezamijećene u uobičajenim školskim ili obiteljskim okruženjima.

Suradnjom odgojitelja sa stručnim suradnicima postiže se sljedeće:

1. dijagnosticiranje problema (stručni suradnici imaju specijalizirano znanje i alate za procjenu djetetovih ponašanja i emocionalnih stanja - oni mogu pomoći u identificiranju korijena problema i prepoznavanju simptoma koji možda nisu očigledni učiteljima, roditeljima ili skrbnicima),
2. razvijanje individualiziranih planova (nakon prepoznavanja problema, suradnja omogućuje razvoj specifičnih strategija i intervencija prilagođenih djetetovim potrebama - primjerice, psiholog može preporučiti kognitivno-bihevioralne tehnike za upravljanje anksioznošću, dok logoped može pomoći kod problema u komunikaciji),
3. prevencija eskalacije problema (rana intervencija može spriječiti da nepoželjna ponašanja postanu ozbiljnija i dugotrajnija - ako se problemi na vrijeme identificiraju i adekvatno tretiraju, postoji veća vjerojatnost da će se ponašanje djeteta poboljšati prije nego što negativno utječe na njegov uspjeh u školi ili socijalne odnose),
4. podrška roditeljima i učiteljima (stručnjaci mogu educirati i podržati roditelje i nastavnike kako bi im pomogli da bolje razumiju djetetovo ponašanje te primijene odgovarajuće strategije kod kuće ili u školi) i
5. holistički pristup (stručni suradnici omogućuju cjelovitiji pristup rješavanju problema. Umjesto da se fokusira samo na ponašanje, uzima se u obzir emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj djeteta, čime se omogućuje učinkovitije rješavanje uzroka, a ne samo simptoma) (Lipovac i Marić, 2019).

Suradnja svih uključenih stručnjaka ključno je sredstvo za dugoročno osnaživanje djeteta i stvaranje podržavajućeg okruženja za njegov cjelokupni razvoj. Takva suradnja poboljšava sposobnost prepoznavanja suptilnih ili složenih obrazaca ponašanja koji inače mogu proći nezapaženo i osigurava da su intervencije sveobuhvatnije i učinkovitije.

Slika 4. Suradnja odgojitelja i stručnih suradnika dječjeg vrtića

Izvor: <https://www.centarprofectus.hr/vijesti/prakticna-edukacija-odgojitelja-strucnih-suradnika-i-asistenata-u-vrticu-za-pruzanje-podrske-djeci-s-teskocama>

Ova je suradnja iznimno važna iz sljedećih razloga:

- multidisciplinarne perspektive (kao što je prethodno spomenuto, na ponašanje djece utječe širok raspon čimbenika - emocionalni, kognitivni, društveni i okolišni; upravo odgojitelji, ali i svi ostali stručni suradnici dječjeg vrtića donose jedinstvene perspektive i stručnost, a ovakvom se suradnjom osigurava da se svi ovi aspekti uzmu u obzir pri identificiranju nepoželjnih ponašanja),
- rane i točne identifikacije (određena nepoželjna ponašanja, poput tjeskobe, povlačenja ili suptilnih oblika agresije, može biti teško otkriti bez uključivanja više stručnjaka – odgojitelji mogu promatrati ponašanja u vrtićkoj skupini koja se razlikuju od onoga što roditelji vide kod kuće, dok psiholozi mogu procijeniti kognitivne i emocionalne čimbenike - suradnja među kolegama vodi točnijem i ranom prepoznavanju problema u ponašanju),

- podjele resursa i stručnosti (profesionalci u različitim područjima imaju pristup različitim resursima, kao što su dijagnostički alati, terapijski pristupi i programi intervencija - dijeljenje ovih resursa poboljšava kvalitetu intervencija i smanjuje vjerojatnost previđanja ključnih aspekata djetetova ponašanja),
- dosljednosti u intervenciji (kada različiti stručnjaci rade zajedno, mogu osigurati dosljednost u strategijama koje se koriste u različitim okruženjima (kuća, škola, terapijske sesije) - ovaj jedinstveni pristup neophodan je za jačanje pozitivnih promjena u ponašanju i učinkovito rješavanje nepoželjnih ponašanja),
- potpore djetetu i obitelji (ponašanja koja je teško otkriti mogu biti izvor stresa za dijete i obitelj - koordinirani pristup omogućuje stručnjacima da podrže i dijete i njegove skrbnike kroz usmjeravanje, savjetovanje i praktične strategije, što olakšava upravljanje ponašanjem kod kuće i u drugim okruženjima) te
- stalnog praćenja i prilagodbe (ponašanje nije statično, a učinkovitost intervencija mora se kontinuirano pratiti - suradnja među stručnjacima omogućuje redovite povratne informacije i prilagodbe plana intervencije, osiguravajući da on ostane učinkovit tijekom vremena) (Pavlović i Klemenović, 2019).

Ukratko, suradnja sa stručnim suradnicima obogaćuje proces prepoznavanja i rješavanja teško uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, pružajući nijansirani i učinkovitiji pristup intervenciji u ponašanju (Milošević, 2018).

Suradnja odgojitelja i ostalih stručnih suradnika dječjeg vrtića dobiva sve veću pozornost u području odgoja kao strategija unaprjeđenja odgojnih metoda i povećanja kvalitete rasta i razvoja djece rane i predškolske dobi rezultata učenika. Učinci suradnje odgojitelja i stručnih suradnika značajni su za razvijanje kulture koja podržava profesionalce i kontinuirani profesionalni razvoj. Nadalje, strategije suradničkog poučavanja poput zajedničkog (timskog) poučavanja može imati povoljan utjecaj na rezultate djece u usporedbi s tradicionalnim metodama odgoja. Suradnički pristupi odgoju poboljšavaju sposobnosti i kompetencije odgojitelja, pružaju usmjerenu pomoć djeci koja imaju različite potrebe i stvaraju okruženja za odgoj koja uključuju svu djecu, uključujući i onu s nepoželjnim ponašanjima. Pri tome se naglašavaju sljedeći elementi:

- zajednička vizija,
- podržavajuće vodstvo,
- kultura suradnje,
- kolektivno učenje,

- zajednička praksa i
- poticajno okruženje (Abed Khasawneh i sur., 2023).

Učinkovita suradnja odgojitelja i stručnih suradnika dječjeg vrtića zahtijeva visoku razinu povjerenja kao i međusobnog poštovanja. Osim toga, kultura dječjeg vrtića, potpora vodstva i karakteristike odgojitelja, poput iskustva te ideje o suradnji mogu utjecati na rezultate suradnje odgojitelja sa stručnim suradnicima. Međutim, bitno je imati na umu da se zajednički rad suočava i s nekoliko poteškoća koje se moraju prevladati. Nekoliko je čimbenika koji mogu spriječiti odgojitelja da surađuje učinkovito, a neki su od njih: radno opterećenje, vremenska ograničenja, razlike u stajalištima i uvjerenjima, nedostatak resursa i različiti stupnjevi pripremljenosti i osposobljenosti odgojitelja. Kao rezultat toga, potrebno je dodatno proučavanje kako bi se bolje razumjela zamršenost suradnje odgojitelja i stručnih suradnika kao i njen utjecaj na profesionalni razvoj, ali i odgoj djece. Pod prednostima suradnje odgojitelja i stručnih suradnika podrazumijeva se profesionalni rast i razvoj odgojitelja, ali jedna je od glavnih prepreka za suradnju nedostatak vremena. Vodstvo dječjeg vrtića koje podržava i cijeni suradničke prakse ključno je u promicanju suradničke prakse među odgojiteljima, a važno je da ono podržava, njeguje i pridaje veliku vrijednost suradnji jer je upravo to ključna komponenta u procesu poticanja suradničkih metoda poučavanja među odgojiteljima međusobno, ali i odgojiteljima i stručnim suradnicima. Osim toga, što je još važnije, različitim je istraživanjima dokazano da je došlo do značajnih napredaka u razvoju djece, posebno one koja se ponašaju nepoželjno. Upravo su zajednički naponi odgojitelja i stručnih suradnika pomogli identificirati učinkovite strategije poučavanja i prilagoditi proces odgoja da se zadovolje potrebe djece i da se umanje njihova nepoželjna ponašanja (Abed Khasawneh i sur., 2023).

3.3. Partnerstvo odgojitelja i roditelja

Partnerstvo odgojitelja i roditelja od ključne je važnosti za razvoj djeteta, posebno u predškolskim ustanovama. Uspješna suradnja između ovih dviju strana doprinosi boljem razumijevanju djetetovih potreba, poboljšanju njegovog razvoja i osiguravanju kontinuiteta između kuće i vrtića. Važnost suradnje roditelja i učitelja prepoznali su i isticali brojni poznati svjetski pedagozi (Komensky, 1954).

I mnogi poznati hrvatski pedagozi naglašavali su potrebu i važnost suradnje obiteljskog doma i odgojno-obrazovnih ustanova. Tako se, prema hrvatskom pedagogu Nikoli Gučetiću, djeca trebaju u vrtiću i školi odgajati u ljubavi i disciplini pri čemu je neophodna suradnja s roditeljima (Dumbović, 2005).

Otac hrvatske pedagogije Stjepan Basariček naglašavao je da roditelji imaju ključnu ulogu u odgoju djece, ali zbog njihove prevelike ljubavi i popustljivosti, naglašava se suradnja s odgojiteljima, a kasnije i učiteljima, zbog usklađivanja odgojnih postupaka. Tijekom povijesti su na potrebu suradnje obitelji s vrtićem i školom upozoravali brojni znanstvenici iz različitih područja (pedagozi, psiholozi, sociolozi i ostali) koji su dokazali da djeca ostvaruju bolje školske i akademske uspjehe kada imaju podršku obitelji, vrtića i škole. Od prvog dana u vrtiću ili školi do posljednjeg dana svoje karijere odgojitelji i učitelji susretat će se s roditeljima djece. Oblici i načini suradnje roditelja s odgojno-obrazovnim djelatnicima s vremenom su se mijenjali. Pod pojmom suradnje najčešće se podrazumijeva proces međusobnog informiranja, savjetovanja, dogovaranja, a sve s ciljem dijeljenja odgovornosti za razvoj djeteta u obitelji u predškolskim/školskim ustanovama. Međutim, u tom odnosu nije jasno definirana uloga roditelja – treba li biti pasivni sudionik u vrtiću (školi) ili aktivni čimbenik koji sudjeluje u donošenju odluka vezanih za rad predškolskih i školskih ustanova. U današnje se vrijeme sve više zapažaju nedostaci tog odnosa te roditelji i odgojitelji (učitelji) nastoje ostvariti partnerski odnos. Ljubetić (2014) definira partnerstvo kao najvišu razinu suradničkih odnosa pojedinaca iz obiteljske zajednice i vrtića, odnosno škole, usmjerenih na postizanje zajedničkog cilja, a koji se odvijaju u određenom kontekstu te imaju određeno vrijeme trajanja. Partnerstvo obitelji i vrtića (škole) predstavlja model u kojem obitelji i stručnjaci surađuju, koordiniraju, zajednički djeluju i poboljšavaju mogućnosti i iskustva djece (Christenson i Sheridan, 2001).

Ključni aspekti partnerstva su sljedeći:

1. komunikacija (otvorena, dvosmjerna komunikacija između odgojitelja i roditelja stvara temelj povjerenja - redoviti razgovori o djetetovom napretku, interesima i izazovima pomažu u prilagodbi pristupa potrebama djeteta),
2. uključenost roditelja (kada roditelji aktivno sudjeluju u životu vrtića, osjećaju se više povezani s procesom odgoja - to može uključivati roditeljske sastanke, radionice, zajedničke aktivnosti, ili čak neformalne razgovore s odgojiteljima),
3. podrška razvoju djeteta (odgojitelji i roditelji mogu zajedno raditi na razvoju djetetovih socijalnih, emocionalnih, kognitivnih i motoričkih vještina - razmjena informacija o djetetovim interesima i ponašanju kod kuće i u vrtiću pomaže u stvaranju individualiziranog pristupa),
4. poštivanje različitih uloga (iako su i roditelji i odgojitelji ključni u djetetovom razvoju, važno je razumjeti specifične uloge koje svaka strana ima - dok odgojitelji pružaju stručno vodstvo i obrazovne aktivnosti, roditelji daju emocionalnu podršku i osiguravaju stabilno okruženje kod kuće) i

5. rješavanje sukoba (ponekad mogu nastati nesuglasice ili različita viđenja o najboljem interesu djeteta i tada je važno pristupati s otvorenim umom, slušanjem i zajedničkim dogovorom kako bi se našlo najbolje rješenje za dijete) (Dumbović, 2005).

U konačnici, kvalitetno partnerstvo između roditelja i odgojitelja ključ je za osiguravanje optimalnog razvoja i dobrobiti djeteta u najranijim fazama njegova života. U partnerskom je odnosu u centru pozornosti u obitelji i ustanovi dijete, njegova dobrobit, potrebe i kapaciteti. Oni pružaju maksimalnu potporu jedni drugima s ciljem dosezanja najboljeg interesa djeteta. Ublažavanje problema nepoželjnog dječjeg ponašanja nije jednostavan zadatak. Postoje brojni pristupi koji se nerijetko dopunjavaju, a oni koji se mogu provoditi u dječjem vrtiću su:

- rad s roditeljima (metoda u kojoj se roditelji poučavaju kako mijenjati ponašanje svoje djece koristeći tehnike socijalnog učenja),
- rad s djetetom (program poučavanja djeteta) te
- intervencija u vrtićkoj skupini (razredu u školi) (Zrilić i sur., 2024).

Intervencije koje se fokusiraju na uključivanje obitelji u odgojno-obrazovni proces potencijalno su jak alat kojim se može unaprijediti funkcioniranje djece u više područja, uključujući akademska postignuća, ponašanje, socijalne kompetencije i mentalno zdravlje (Smith i sur., 2019).

Kvalitetni odnosi između odgojitelja i roditelja pozitivno utječu na intervencije koje su usmjerene na usvajanje dječjih socijalnih vještina i nepoželjnih ponašanja u vrtiću. Preduvjeti za ostvarivanje kvalitetnog partnerskog odnosa su međusobno poštovanje i uvažavanje, ravnopravnost, aktivno slušanje, dvosmjerna komunikacija, odgovornost, želja, energija i vrijeme sudionika koje je uloženo za ostvarivanje zajedničkog cilja. Nadalje, partnerstvo zahtijeva i veliku razinu povjerenja, otvorenosti i tolerancije, kao i objektivnosti i sposobnosti za razmjenjivanje informacija (Milanović i sur., 2014).

Partnerstvo obitelji i dječjeg vrtića značajno je i zbog lakšeg i boljeg razumijevanja djece, usklađivanja odgojno-obrazovnih postupaka i metoda, poticanja razvoja svih potencijala kod djece te prevencije mogućih nepoželjnih ponašanja. Prema Marzecu (2020), suradnja i partnerstvo su, ako ne garancija, barem preduvjet uspješnog odgojnog djelovanja. S obzirom da uspješna promjena ponašanja djeteta i stjecanje novih vještina zahtijevaju dosljedne prilike za učenje u raznim okruženjima i okolnostima te s različitim ljudima, neophodno je objedinjavanje nastojanja roditelja, odgojitelja i učitelja u sinkronizirano djelovanje. Partnerstvo uvelike ovisi o razini komunikacije koja se odvija između odgojitelja i roditelja, a prilikom izgrade njihovih odnosa naglašava se važnost pozitivnog stava obje strane, objektivnost s obzirom na situaciju te visoka razina emocionalne pismenosti.

Za dobre i kvalitetne međusobne odnose važno je da se dopusti otvorenost u iskazivanju onoga što pojedinac misli i osjeća, prida važnost onome što je rečeno te adekvatno djeluje (Milanović i sur., 2014).

Karakteristike suradničkih odnosa odgojitelja i roditelja su sljedeća:

- dvosmjerna komunikacija,
- uzajamna potpora,
- zajedničko odlučivanje te
- zajedničko poticanje razvoja i učenja djece (Višnjić Jetvić, 2018).

Od odgojitelja se očekuje da iniciraju suradnju, tj. izgrade partnerske odnose s roditeljima. Također, stil i način komunikacije uvelike određuje njihove odnose. Partnerstvo odgojitelja i roditelja smatra se ključnim za odgoj i obrazovanje iz razloga što je upravo rano djetinjstvo razdoblje u kojemu se djeca prilagođavaju novom okruženju za učenje. Prijelaz djece iz vrtića u školu izazov je za djecu, roditelje, odgojitelje i učitelje, a postoje brojne prepreke koje mogu otežati taj prijelaz (Zrilić i sur., 2024).

Kada roditelji i odgojitelji surađuju u intervencijama u ponašanju, djeca pokazuju manje ometajućih ponašanja, ali kvalitetnu suradnju nije jednostavno ostvariti. Prema Vannestu i sur. (2010), suradnja roditelja i odgojitelja (učitelja) predstavlja uključivanje roditelja u:

- razvoj i planiranje intervencija u nepoželjnim ponašanjima,
- pružanje intervencije u ponašanju te
- pružanje djetetu kvalitetne povratne informacije o njegovu ponašanju.

Komunikaciju između roditelja i odgojitelja ubrzava i olakšava digitalna komunikacija, koja i podržava partnerstvo. Takva se komunikacija ostvaruje na različite načine, kao što su razmjena informacija o djetetu e-poštom, video-pozivima, putem društvenih mreža i raznih aplikacija. Međutim, i dalje su prisutne poteškoće u dijeljenju informacija na način koji osigurava zajedničko djelovanje i daje željene rezultate. Ova je komunikacija iznimno izazovna te ima nit prepreka koje bi trebalo svesti na što manju mjeru. Stalna dvosmjerna razmjena informacija roditelja i odgojitelja, otvorenost za promjene i uvažavanje tuđih stajališta mogli bi ovaj proces u nekoj mjeri olakšati i stvoriti više mogućnosti za ostvarivanje suradnje (Zrilić i sur., 2024).

Slika 5. Suradnja roditelja i odgojitelja

Izvor: <https://www.mlijecnizub.hr/magazin/rpoo-kutak/novosti/tri-najvece-pogreske-odgojitelja-u-suradnji-s-roditeljima/120>

Partnerstvo odgojitelja i roditelja ključno je u prevenciji teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, jer obuhvaća suradnju na razini zajedničkog promatranja, razumijevanja i reagiranja na rane znakove potencijalnih problema u ponašanju. Teže uočljiva nepoželjna ponašanja mogu uključivati povučenost, pasivnu agresiju, lagano zanemarivanje uputa ili skriveni emocionalni problemi poput tjeskobe ili depresije. U elemente učinkovite suradnje roditelja i odgojitelja ubrajaju se:

- redovita komunikacija (redoviti sastanci ili konzultacije između odgojitelja i roditelja omogućuju razmjenu informacija o djetetovom ponašanju u različitim kontekstima (vrtić, dom, slobodno vrijeme), što pomaže prepoznati promjene koje roditelji ili odgojitelji možda ne bi uočili samostalno),
- obrazovanje roditelja i odgojitelja (uloga odgojitelja je edukacija roditelja o potencijalnim ranim znakovima problematičnog ponašanja - zajedničke radionice, predavanja i materijali za čitanje mogu podići svijest o tome kako prepoznati i reagirati na suptilne promjene),

- dosljednost u pristupu (odgojitelji i roditelji trebali bi dogovoriti zajedničke strategije odgoja i discipliniranja kako bi se osigurala dosljednost u postupanju s nepoželjnim ponašanjima - djeca često testiraju granice, a dosljedan odgovor s obje strane pomaže im da bolje razumiju posljedice svojih postupaka),
- promatranje i dokumentiranje (praćenje ponašanja djeteta kroz dokumentaciju i bilježenje promjena u ponašanju pomaže u pravovremenom prepoznavanju problema, što može uključivati bilješke o specifičnim situacijama, emocionalnim reakcijama ili interakcijama s vršnjacima),
- podrška kroz pozitivno usmjeravanje (prevencija nepoželjnog ponašanja temelji se i na promoviranju pozitivnih ponašanja - odgojitelji i roditelji trebaju zajedno poticati djecu na suradnju, rješavanje problema na miran način i razvoj socijalnih vještina) te
- profesionalna podrška (u situacijama kada se prepoznaju ozbiljniji problemi, suradnja s psiholozima ili pedagozima može pomoći u pružanju adekvatne podrške djetetu - odgojitelji mogu preporučiti roditeljima stručnjake ili resurse koji su dostupni u zajednici) (Višnjić Jetvić, 2018).

Ovakva suradnja može značajno doprinijeti ranom prepoznavanju teže uočljivih ponašajnih problema i stvaranju okruženja koje potiče pozitivno ponašanje i emocionalno blagostanje djece. Suočavanje djece s teže uočljivim nepoželjnim ponašanjima zahtijeva pažljiv pristup jer su ta ponašanja često suptilna i mogu proći neprimijećeno. Takva ponašanja uključuju manipulativno ponašanje, pasivnu agresivnost, izbjegavanje obveza ili preuzimanja odgovornosti te socijalnu isključenost drugih. Potrebno je da odgojitelji i roditelji imaju određene pristupe za rad s djecom koja pokazuju ovakva ponašanja, a radi se o sljedećim pristupima:

1. prepoznavanje i svjesnost o problemu:

- uočavanje obrazaca ponašanja (odgojitelji i roditelji trebaju pažljivo promatrati djetetovo ponašanje i pratiti je li u skladu s očekivanjima ili društvenim normama),
- emocionalni signali (često ova ponašanja proizlaze iz djetetove frustracije, nesigurnosti ili poteškoća u komunikaciji; promjene u emocionalnom stanju (npr. povlačenje ili povećana iritabilnost) mogu biti znak problema),

2. razvijanje emocionalne inteligencije:

- učenje prepoznavanja emocija (djecu treba podučiti da prepoznaju vlastite osjećaje i osjećaje drugih, čime će im se pomoći da bolje razumiju uzroke svojih postupaka),
- komunikacijske vještine (dijete treba učiti izražavati svoje potrebe i želje na socijalno prihvatljiv način umjesto da se oslanja na manipulativne ili prikrivene oblike ponašanja),

3. razvijanje odgovornosti:

- posljedice ponašanja (djeca moraju razumjeti kako njihova ponašanja utječu na druge, što može uključivati vođenje razgovora o posljedicama loših odluka i ponašanja),
- postavljanje granica (jasne granice i posljedice za ponašanja, zajedno s dosljednim provođenjem, mogu pomoći djeci da shvate što je prihvatljivo, a što nije),

4. jačanje pozitivnih oblika ponašanja:

- nagrađivanje suradničkog i iskrenog ponašanja (pohvale i poticanje pozitivnih društvenih interakcija može pomoći djeci da se fokusiraju na zdravije načine rješavanja sukoba ili frustracija),
- modeliranje ponašanja (odrasli trebaju biti uzor u pokazivanju kako rješavati konflikte otvoreno i na pozitivan način),

5. individualni pristup i podrška:

- rad s terapeutima (u složenijim slučajevima, može biti korisno uključiti stručnjaka, poput dječjeg psihologa, koji će pomoći u identifikaciji korijena ponašanja i raditi na njegovom rješavanju),
- podrška obitelji (angažiranje roditelja u proces promjene može biti ključna stavka jer obiteljska dinamika često igra značajnu ulogu u djetetovom ponašanju) (Višnjić Jetvić, 2018).

Ovakav pristup omogućuje djetetu da razvije svijest o vlastitom ponašanju i pronade prikladnije načine za izražavanje svojih potreba i osjećaja. O kojoj god dobi da se radi, dijete može, uz podršku roditelja i odgojitelja, uvidjeti da se ne ponaša onako kako je poželjno i prihvaćeno te se, upravo na temelju toga, razvijati i rasti te, s vremenom, sporijim ili bržim intenzitetom (što opet ovisi o dobi djeteta, ali i mnogim osobnim te okolišnim čimbenicima), mijenjati, odnosno potpuno eliminirati nepoželjna ponašanja.

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Osim teorijskog djela, za potrebe ovog diplomskog rada provelo se istraživanje, odnosno anketni upitnik koji je ispunilo 124 ispitanika – studenata ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i odgojitelja hrvatskih dječjih vrtića. Problem istraživanja u ovom diplomskom radu su nepoželjna ponašanja djece, posebno ona teže uočljiva, načine na koji se ista ponašanja manifestiraju, kako se mogu prepoznati te može li se i kako pomoći djeci. U empirijskom će se istraživanju koristiti kvantitativna metodologija koja će obuhvatiti anketni upitnik konstruiran za potrebe istraživanja te deskriptivnu obradu i analizu dobivenih podataka. Anketni upitnik ima pet dijelova, od kojih se prvi odnosi na opće podatke o ispitanicima, a ostala četiri na kompetentnost odgojitelja u prepoznavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece.

4.1. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj i zadaci istraživanja prate hipoteze istraživanja iz čega proizlazi da je glavni cilj analiza kompetencija odgojitelja za rad sa djecom koja manifestiraju neki od oblika teže uočljivih nepoželjnih ponašanja, istraživanje koliko su odgojitelji kompetentni djelovati u timu, surađivati s roditeljima te koliko su spremni na cjeloživotno učenje.

Zadaci istraživanja su sljedeći:

1. zadatak: istražiti jesu li odgojitelji kompetentni prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece,
2. zadatak: istražiti jesu li odgojitelji kompetentni djelovati u timu,
3. zadatak: istražiti jesu li odgojitelji kompetentni za suradnju s roditeljima i
4. zadatak: istražiti jesu li odgojitelji spremni za cjeloživotno učenje.

4.2. Hipoteze istraživanja

U radu će se provjeriti sljedeće hipoteze koje su u skladu sa interesnim područjem rada i ciljanim istraživanjem:

H1- odgojitelji su kompetentni prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece

H2- odgojitelji su kompetentni djelovati u timu

H3- odgojitelji su kompetentni za suradnju sa roditeljima

H4- odgojitelji su spremni za cjeloživotno učenje

Za potrebe istraživanja koristio se anketni upitnik formiran u Google Forms, a čiji su rezultati protumačeni deskriptivnom statistikom. Anketni se upitnik sastojao od pet dijelova:

1. opći podaci,
2. odgojitelji su kompetentni prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja,
3. odgojitelji su kompetentni djelovati u timu,
4. odgojitelji su kompetentni za suradnju s roditeljima i
5. odgojitelji su spremni za cjeloživotno obrazovanje.

Sveukupno je u sklopu anketnog upitnika bilo 33 pitanja od čega su 32 bila zatvorenog tipa, a na jedno se od ispitanika zahtijevalo da samostalno odgovore.

Uzorak istraživanja čini 124 ispitanika odgojitelja dobivenih slučajnim odabirom, različite razine završenog obrazovanja te s različitom duljinom radnog staža u tom području. Pri tome im je ovaj anketni upitnik bio na raspolaganju za rješavanje od 31. kolovoza do 28. rujna 2024. godine.

Problem istraživanja vezan je za nepoželjna ponašanja djece, posebno ona teže uočljiva, načine na koji se ista ponašanja manifestiraju, kako se mogu prepoznati te može li se i kako pomoći djeci. Također, istraživanje se veže uz utjecaj roditelja, ali posebno odgojitelja koji su ključni u ovom procesu.

4.3. Analiza rezultata istraživanja

4.3.1. Opći podaci

1. anketno pitanje odnosilo se na spol ispitanika te je na temelju odgovora vidljivo da je većina (97,6%) ispitanika ženskog, preostalih 2,4% muškog spola, a jedan se ispitanik nije izjasnio oko svog spola (tablica 2.).

PITANJE	BROJČANOST	POSTOTAK
M	3	2,4
Ž	120	97,6
UKUPNO	123	100

Tablica 2. Spol ispitanika

Sljedeće se pitanje odnosilo na dob ispitanika pri čemu su bile ponuđene sljedeće mogućnosti:

- od 18 do 24,
- od 25 do 31,

- od 32 do 38,
- od 39 do 45,
- od 46 do 52 te
- više od 53 godine.

Odgovore na ovo pitanje prikazuje tablica 3.

KATEGORIJA	BROJČANOST	POSTOTAK
18 - 24	7	5,6
25 - 31	29	23,4
32 - 38	29	23,4
39 - 45	19	15,3
46 - 52	26	21
više od 53	14	11,3
UKUPNO	124	100

Tablica 3. Dob ispitanika

Na temelju prethodne tablice može se vidjeti da je u istraživanju jednako ispitanika (29, odnosno 23,4%) starosti od 25 do 31 te od 32 do 38 godina. Potom, 21% ispitanika ima od 46 do 52 godine, 15,3% ih je starosti od 39 do 45 godina, njih 11,3% starije je od 53 godine, a 5,6% ispitanika spada u najmlađu dobnu skupinu – od 18 do 24 godine.

3. pitanje anketnog upitnika odnosilo se na razinu završenog obrazovanja ispitanika pri čemu su bili ponuđeni sljedeći odgovori:

- student/ica diplomskog studija RPOO,
- VŠS ili prvostupnik/ca ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te
- VSS ili magistar struke.

KATEGORIJA	BROJČANOST	POSTOTAK
student/ica diplomskog studija RPOO	23	18,5
VŠS ili prvostupnik/ca ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja	72	58,1
VSS ili magistar struke	29	23,4
UKUPNO	124	100

Tablica 4. Razina obrazovanja ispitanika

Na temelju odgovora vidljivo je da više od polovine ispitanika (58,1%) ima završenu VŠS, slijede ih (23,4%) oni sa završenom VSS ili magisterijom, a najmanje (18,5) ispitanika trenutno studira na diplomskom studiju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Nadalje, sljedećim se pitanjem od ispitanika željelo saznati koliko imaju radnoga staža u predškolskom odgoju i obrazovanju, na koje jedan ispitanik nije odgovorio. Odgovore prikazuje tablica 5.

KATEGORIJA	BROJČANOST	POSTOTAK
0 - 4	39	31,7
5 - 10	24	19,5
11 - 15	18	14,6
16 - 20	14	11,4
više od 20	28	22,8
UKUPNO	123	100

Tablica 5. Radni staž ispitanika

Iz ove tablice može se zaključiti da prevladavaju ispitanici (31,7%) s 0 do 4 godine radnog staža, a slijede ih (22,8%) oni s više od 20 godina. Potom, od 5 do 10 godina radnog staža ima 19,5% ispitanika, od 11 do 15 godina 14,6% ispitanika te od 16 do 20 godina radnog staža ima 11,4% ispitanika. Ovi su rezultati zadovoljavajući jer znače da su anketni upitnik rješavali ispitanici koji imaju podosta iskustva u području odgoja i obrazovanja, što je svakako poželjno.

Nadalje, posljednjim pitanjem 1. dijela anketnog upitnika od ispitanika se željelo saznati tko je osnivač dječjeg vrtića u kojemu su zaposleni, pri čemu su bili ponuđeni sljedeći odgovori:

- jedinica lokalne samouprave,
- fizička ili pravna osoba te
- vjerska zajednica.

Odgovore prikazuje tablica 6.

KATEGORIJA	BROJČANOST	POSTOTAK
jedinica lokalne samouprave	114	91,9
fizička ili pravna osoba	10	8,1
vjerska zajednica	0	0
UKUPNO	124	100

Tablica 6. Osnivač vrtića u kojem su zaposleni ispitanici

Iz ove tablice može se vidjeti da niti jedan ispitanik nije zaposlen u vjerskome vrtiću, 10 (8,1%) njih zaposleno je u vrtiću čiji je osnivač fizička ili pravna osoba (privatni vrtić), a gotovo svi (91,9%) ispitanici zaposlenici su gradskog vrtića, odnosno vrtića čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave.

4.3.2. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece

2. dio anketnog upitnika sadržavao je sedam pitanja koja su se odnosila na kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, a odgovore prikazuje tablica 7.

PITANJE	NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	UVIJEK	UKUPNO
1. Smatram da sam kompetentna prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece.	0 (0,0%)	1 (0,8%)	19 (15,4%)	73 (59,3%)	30 (24,4%)	123 (100%)
2. Razgovor s djetetom mi olakšava uočavanje potencijalnog problema.	0 (0,0%)	1 (0,8%)	23 (18,7%)	55 (44,7%)	44 (35,8%)	123 (100%)
3. Primjećujem teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece.	1 (0,8%)	0 (0,0%)	29 (23,4%)	72 (58,1%)	22 (17,7%)	124 (100%)
4. Dječji likovni rad mi može biti pokazatelj problema.	0 (0,0%)	4 (3,2%)	57 (46,0%)	57 (46,0%)	6 (4,8%)	124 (100%)
5. Ako dijete odbija suradnju nadem način kako da mu priđem.	0 (0,0%)	0 (0,0%)	24 (19,4%)	77 (62,1%)	23 (18,5%)	124 (100%)
6. Imam iskustva u radu sa plašljivom djecom.	2 (1,6%)	15 (12,1%)	41 (33,1%)	48 (38,7%)	18 (14,5%)	124 (100%)
7. Smatram da okruženje u kojem dijete odrasta bitno utječe na manifestaciju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja.	0 (0,0%)	1 (0,8%)	24 (19,4%)	54 (34,5%)	45 (36,3%)	124 (100%)

Tablica 7. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece

Na temelju dobivenih odgovora na prvo od prikazanih pitanja, vidljivo je da niti jedan ispitanik ne smatra da nikad nije u stanju prepoznati teže uočljivo nepoželjno ponašanje kod djeteta.

Nadalje, jedan smatra da je to rijetko, njih 19 da je to ponekad, 73 (najviše) ispitanika smatra da je to često te je 30 ispitanika (24,4%) stava da uvijek imaju sposobnost prepoznavanja teže uočljivih nepoželjnih ponašanja.

Potom, sljedeće pitanje odnosilo se na (ne)slaganje ispitanika oko toga da im razgovor s djetetom olakšava uočavanje potencijalnog problema na koje nitko nije odgovorio s „nikad“, a kao odgovor „rijetko“ je odabrao 1 ispitanik. Što se tiče ostalih odgovora, 23 (18,7%) ispitanika odgovorilo je s ponekad, njih najviše (44,7%) s često te 35,8% ispitanika smatra da im razgovor s djetetom uvijek olakšava uočavanje potencijalnog problema, što je donekle zadovoljavajuće.

Na pitanje „Primjećujem teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece“ najveći broj ispitanika, odnosno više od polovice njih (58,1%) odgovorilo je s „često“ što znači da često primjećuju teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece, a njih 17,7% to primijeti uvijek. Nadalje, dok kod jednog ispitanika to nikada nije slučaj, kod njih 29 (23,4%) je to slučaj ponekad.

Na pitanje može li pokazatelj problema biti dječji likovni rad, jednako je ispitanika (46%) odgovorilo s „ponekad“ i „često“ i oni zajedno čine 92% ispitanika što je zaista zadovoljavajuće. Nadalje, njih šestero (4,8%) smatra da je dječji likovni rad uvijek pokazatelj problema, njih četvero (3,2%) smatra da je to rijetko, a niti jedan ispitanik ne smatra da je to nikad.

Niti jedan ispitanik „nikad“ ili „rijetko“ ne uspije naći način kako prići djetetu ukoliko ono odbija suradnju, što je i više nego zadovoljavajuće. Potom, 19,4% ispitanika odgovorilo je da, u slučaju odbijanja djetetove suradnje, ponekad priđu djetetu, njih najviše (62,1%) to čini ponekad, a 18,5% ispitanika navedeno čini uvijek. Iako bi odgovori mogli biti i bolji, svakako je pohvalno što nema onih „inertnih“ odgojitelja, odnosno onih koji ne reaguju kada dijete odbija suradnju već pokušavaju učiniti bilo što kako bi dijete počelo surađivati.

Što se tiče iskustva ispitanika vezano za rad s plašljivom djecom, dvoje ispitanika (1,6%) nikada se nije susrelo s takvom djecom, a njih 15 (12,1%) se susrelo rijetko. Potom, 41 (33,3%) ispitanik imao je ponekad iskustva u radu s plašljivom djecom, najviše njih (38,7%) je s plašljivom djecom radilo često, a njih 18 (14,5%) takve slučajeve ima uvijek, tj. svakodnevno rade s plašljivom djecom.

Posljednje pitanje ovog dijela anketnog upitnika glasilo je: „Smatram da okruženje u kojem dijete odrasta bitno utječe na manifestaciju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja“ na koje najveći broj ispitanika, odnosno gotovo polovica njih (43,5%) smatra kako je to često tako. Nadalje, njih 36,3% smatra da okruženje uvijek utječe, 19,4% smatra da je to ponekad slučaj, a samo jedan (0,8%) ispitanik smatra da okolina rijetko utječe na manifestaciju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece.

4.3.3. Kompetentnost odgojitelja za djelovanje u timu

3. dio anketnog upitnika odnosio se kompetentnost odgojitelja da djeluju u timu i u ovom je dijelu, kao i u prethodnom, ispitanicima postavljeno sedam pitanja od kojih je četvrto bilo otvorenog tipa, a odgovore na pitanja prikazuje tablica 8.

PITANJE	NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	UVIJEK	UKUPNO
1. U mom timu vlada pozitivno ozračje.	0 (0,0%)	0 (0,0%)	27 (21,8%)	60 (48,4%)	37 (29,8%)	124 (100%)
2. Suradujem s pedagogom.	5 (4,1%)	8 (6,5%)	31 (25,2%)	40 (32,5%)	39 (31,7%)	123 (100%)
3. Suradujem s ostalim stručnim suradnicima.	10 (8,1%)	12 (9,8%)	34 (27,6%)	34 (27,6%)	33 (26,8%)	123 (100%)
4. Imam podršku kolega/ica.	0 (0,0%)	0 (0,0%)	16 (12,9%)	63 (50,8%)	45 (36,3%)	123 (100%)
5. Prihvaćam savjete iskusnijih kolega/ica.	0 (0,0%)	0 (0,0%)	17 (13,8%)	51 (41,5%)	55 (44,7%)	123 (100%)
6. Timski sastanci pridonose kvaliteti našeg rada.	2 (1,6%)	4 (3,2%)	24 (19,4%)	39 (31,5%)	55 (44,4%)	124 (100%)

Tablica 8. Kompetentnost odgojitelja za djelovanje u timu

Na prvo od navedenih pitanja nema „negativnih“ odgovora, odnosno niti jedan ispitanik nije izjavio da nikad ili rijetko u njegovom timu vlada pozitivno ozračje. Nadalje, kod gotovo polovine (48,4%) ispitanika pozitivno ozračje u timu vlada često, 21,8% ispitanika slaže se da je to ponekad, a njih 29,8% da je to uvijek. Dakle, odgovori su zadovoljavajući jer, dakako, kao i u svim drugim područjima rada, tako i u ovome, postoje trzavice, nesuglasice i slično.

Dalje, ispitanici su trebali odgovoriti koliko često surađuju s pedagogom dječjeg vrtića u kojem su zaposleni, na što jedan ispitanik nije odgovorio.

Temeljem dobivenih odgovora vidljivo je da postoje i oni koji ne surađuju s pedagogom kao stručnim suradnikom dječjeg vrtića i jednim od ključnih osoba za odgoj djeteta rane i predškolske dobi, što je poražavajuće. Naime, dok petero (4,1%) ispitanih odgojitelja to ne čini nikad, njih osmero (6,5%) navedeno čini rijetko, a njih 31 (25,2%) ponekad. 32,5% ispitanika izjavilo je da često surađuje s pedagogom, a nešto manje njih (31,7%) to čini uvijek, što je poželjno i pohvalno, a moglo bi se reći, i nužno.

Nastavno na prethodno pitanje, htjelo se saznati surađuju li ispitanici s ostalim stručnim suradnicima dječjeg vrtića, na što je odgovorilo njih 123. Pri tome je zaista iznenađujuća činjenica da deset ispitanika nikad nije surađivalo s ostalim stručnim suradnicima dječjeg vrtića što bi značilo da im komunikacija s kolegama nije dobra, a možda i svakom vrtiću nisu ni potrebni stručni suradnici, što ovisi o broju djece. Također, nešto više ispitanika, točnije njih 12, rijetko je surađivalo sa svojim kolegama, a njih 34 (27,6%) ponekad. Isto toliko (27,6%) ispitanika s ostalim stručnim suradnicima surađuje često, a njih 33 (26,8%) surađuje uvijek. Dakle, iako ima onih koji su skloni suradnji s ostalim stručnim suradnicima u dječjem vrtiću, koja je zaista, kako je prethodno i opisano, jako značajna, ipak je previše onih koji, s druge strane, to ne upražnjavaju.

Nastavno na prethodno pitanje, od ispitanika se tražilo da navedu koji su to stručni suradnici s kojima surađuju, a na isto je pitanje odgovorilo njih 103. Pri tome je najveći broj ispitanika odgovorilo da je riječ o pedagogu i psihologu, a slijede ih logoped, zdravstveni voditelj, edukacijsko-rehabilitacijski terapeut te ravnatelj.

Sljedećim se pitanjem anketnog upitnika htjelo saznati imaju li ispitanici podršku svojih kolega, odnosno kolegica i na temelju prikazanih odgovora može se zaključiti kako nema ispitanika koji nikada ili, pak, rijetko imaju podršku svojih kolega, odnosno kolegica. Polovica (50,8%) ispitanika ima podršku od svojih kolega/ica, ponekad njih 12,9% te njih 36,3% uvijek što je zaista poželjno i, moglo bi se reći, neophodno za kvalitetno funkcioniranje dječjeg vrtića.

Nastavno na to, htjelo se saznati prihvaćaju li ispitanici savjete iskusnijih kolega/ica, na što jedan ispitanik nije odgovorio. Iz dobivenih je odgovora vidljivo da nema ispitanika koji nikad ili rijetko ne prihvaćaju savjete iskusnijih kolega/ica. Također, „samo“ njih 13,8% je odgovorilo da je to ponekad, njih 41,5% da je to često, a kod najviše ispitanika (44,7%) je to uvijek, odnosno kod njih su savjeti iskusnijih odgojitelja/ica uvijek dobrodošli.

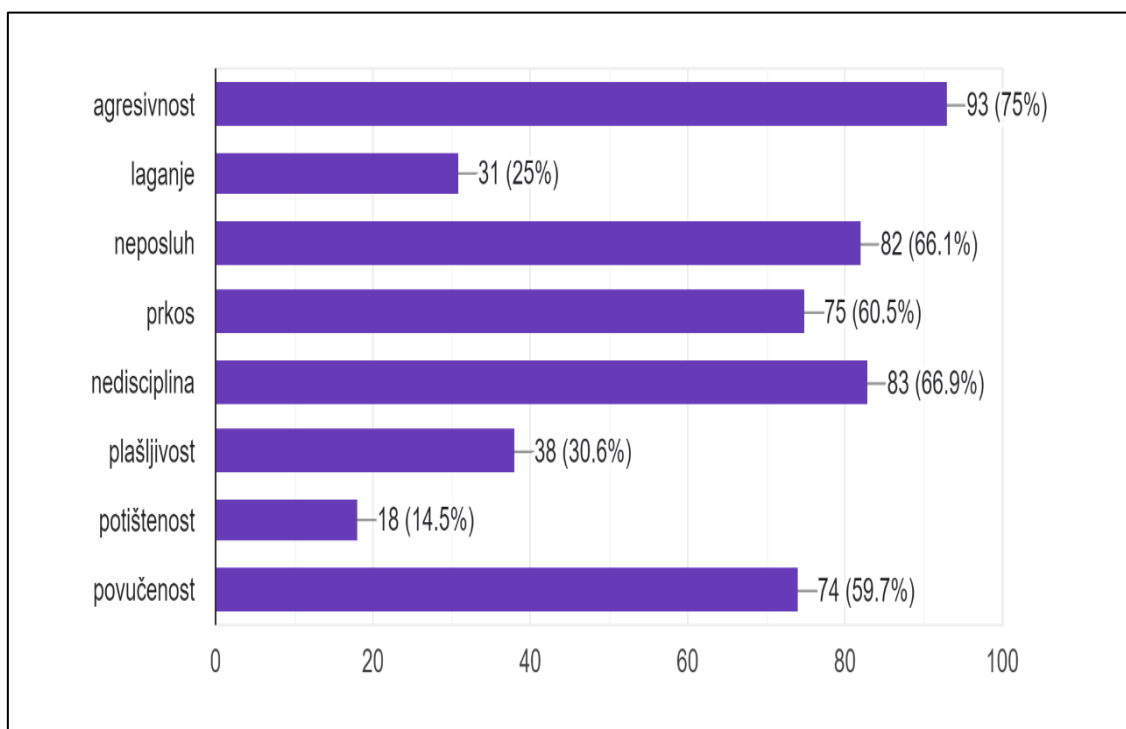
Budući da su timski sastanci iznimno značajna i neizostavna stavka u dječjem vrtiću, ispitanicima se postavilo pitanje kojim se željelo saznati pridonose li oni kvaliteti njihova rada.

Iz dobivenih se odgovora može zaključiti kako dva ispitanika (1,6%) smatraju da timski sastanci nikad ne pridonose kvaliteti rada, a njih četvero (3,2%) da pridonose, ali rijetko.

Nadalje, 24 ispitanika (19,4%) smatraju da timski sastanci ponekad pridonose kvaliteti rada, njih 31,5% da isti često pridonose kvaliteti rada te preostalih 44,4% ispitanika stava je da uvijek pridonose kvaliteti rada.

Na sljedeće anketno pitanje „S kojim se nepoželjnim ponašanjem najčešće susrećete“ ispitanici su mogli odabrati više odgovora, a odgovore prikazuje grafikon 1.

Grafikon 1. Najčešće nepoželjno ponašanje s kojima se susreću ispitanici

Na ovo su pitanje ispitanici odgovorili redom kako slijedi: najviše njih se susreće s agresivnošću (75%), potom s nedisciplinom (66,9%), neposluhom (66,1%), prkosom (60,5%), povučenošću (59,7%), plašljivošću (30,6%), laganjem (25%) i potištenošću (14,5%).

4.3.4. Kompetentnost odgojitelja za suradnju s roditeljima

4. dio anketnog upitnika odnosio se na kompetentnost odgojitelja za suradnju s roditeljima, a obuhvatio je ukupno osam pitanja. Odgovore na sva pitanja prikazuje tablica 9.

PITANJE	NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	UVIJEK	UKUPNO
1. Održavam roditeljske sastanke.	0 (0,0%)	8 (6,5%)	31 (25,0%)	49 (39,5%)	36 (29,0%)	124 (100%)
2. Održavam individualne sastanke.	2 (1,6%)	8 (6,5%)	44 (35,5%)	37 (29,8%)	33 (26,6%)	124 (100%)
3. Obavještavam roditelje o napretku djeteta.	0 (0,0%)	1 (0,8%)	6 (4,9%)	46 (37,4%)	70 (56,9%)	123 (100%)
4. Suradnja s roditeljima olakšava mi riješiti novonastale situacije ili probleme.	0 (0,0%)	4 (3,2%)	22 (17,7%)	52 (41,9%)	46 (37,1%)	124 (100%)
5. Imam pozitivna iskustva sa suradnjom s roditeljima.	0 (0,0%)	3 (2,4%)	24 (19,4%)	70 (56,5%)	27 (21,8%)	124 (100%)
6. Roditelji su spremni na suradnju.	0 (0,0%)	3 (2,4%)	49 (39,5%)	65 (52,4%)	7 (5,6%)	124 (100%)
7. Roditelji sudjeluju na roditeljskim sastancima.	1 (0,8%)	9 (7,3%)	40 (32,3%)	63 (50,8%)	11 (8,9%)	124 (100%)
8. Roditelji sudjeluju na radionicama.	8 (6,5%)	11 (8,9%)	40 (32,3%)	65 (52,4%)	8 (6,5%)	124 (100%)

Tablica 9. Kompetentnost odgojitelja za suradnju s roditeljima

Prema odgovorima na prvo pitanje može se vidjeti kako svi ispitanici održavaju roditeljske sastanke, ali njih 6,5% to čini rijetko, četvrtina (25%) ispitanika ponekad, 39,5% ih održava često te njih 29% uvijek.

Povrh roditeljskih, za vrtić su jako značajni individualni sastanci, ali bez obzira na njihovu važnost, dva ispitanika (1,6%) su odgovorila da se u dječjim vrtićima u kojima su zaposleni nikad ne održavaju individualni sastanci, što nije nikako dobro. Nadalje, kod osmero ispitanika (6,5%) to je rijetkost, kod njih 44 (35,5%) individualni se sastanci održavaju ponekad, u 29,8% slučajeva često te u 26,6% slučajeva uvijek. Dakle, u ovim slučajevima gdje nema individualnih sastanaka ili je to rijetkost, svakako bi isto trebalo promijeniti jer upravo oni pridonose prepoznavanju i interveniranju nepoželjnih ponašanja kod djece.

Sljedećim se pitanjem htjelo saznati obavještavaju li ispitanici odgojitelji roditelje o napretku njihovog djeteta, na što jedan ispitanik nije odgovorio. Od preostalih 123 ispitanika koji su odgovorili na to pitanje, njih 0,8% rijetko obavještava roditelje o napretku djeteta, 4,9% ispitanika to čini ponekad, 37,4% često, a najviše njih (56,9%) to čini uvijek.

Obavještanje roditelja o napretku djeteta jako je važno stoga pomalo čude ovi odgovori „rijetko“ i „ponekad“.

Nadalje, sljedećim se pitanjem htjelo saznati olakšava li ispitanicima suradnja s roditeljima riješiti novonastale situacije ili probleme i na temelju dobivenih odgovora može se zaključiti kako 3,2% ispitanika smatra da suradnja rijetko olakšava rješavanje novonastale situacije ili problema, njih 17,7% smatra da olakšava, ali ponekad. Nadalje, najviše (41,9%) smatra da je suradnja značajna jer često olakšava rješavanje novonastale situacije ili problema, a preostalih 37,1% ispitanika stava je da je to često tako.

Sljedeće pitanje anketnog upitnika glasilo je „Imam pozitivna iskustva u suradnji s roditeljima“ na koje se niti jedan ispitanik nije izjasnio kao da nekad nije imao nekakvo pozitivno iskustvo u suradnji s roditeljima, a njih 2,4% su ih imala rijetko. Potom, 19,4% ispitanika je ponekad imalo pozitivna iskustva, najviše (56,5%) su ih imala često, a ostalih 21,8% ispitanika imaju uvijek pozitivna iskustva u suradnji s roditeljima. Može se reći da su se ovakvi odgovori i očekivali jer, nažalost, roditelji znaju često biti grubi, neprilagodljivi i nesusretljivi, ali isto bi se moglo reći i za (pojedine) odgojitelje.

Nastavno na prethodno pitanje koje je vezano za roditelje, sljedećim se pitanje htjelo saznati kakav je stav ispitanika o tome jesu li roditelji spremni na suradnju. Pri tome prevladava mišljenje ispitanika da su roditelji često spremni na suradnju jer je više od polovice njih (52,4%) tako odgovorilo. Potom ih slijede oni koji su stava da su roditelji spremni na suradnju ponekad (39,5%), da je to slučaj uvijek smatra njih 5,6%, a preostalih 2,4% smatra da je to vrlo rijetko tako.

I sljedeće se pitanje odnosilo na roditelje, odnosno na njihovo sudjelovanje na roditeljskim sastancima. Naime, nije rijetkost da se roditelji bune protiv nečega, a kada trebaju reagirati, onda šute. Navedeno potvrđuju i odgovori na ovo pitanje iz kojih je vidljivo da, prema jednom ispitaniku (0,8%), roditelji nikad ne sudjeluju na roditeljskim sastancima, njih devetero (7,3%) smatra da sudjeluju rijetko, a njih 40 (32,3%) da sudjeluju ponekad. Polovina (50,8%) ispitanika smatra da roditelji često sudjeluju na sastancima, a preostalih 8,9% tvrdi da sudjeluju uvijek.

Posljednje pitanje iz ovog dijela anketnog upitnika odnosilo se na sudjelovanje roditelja na radionicama te je na temelju dobivenih odgovora vidljivo da 8,9% ispitanika tvrdi da roditelji rijetko sudjeluju na radionicama, njih 32,3% tvrdi da sudjeluju ponekad, prema 52,4% ispitanika sudjeluju često, a preostalih 6,5% tvrdi da sudjeluju uvijek.

4.3.5. Spremnost odgojitelja za cjeloživotno učenje

Posljednja skupina pitanja anketnog upitnika odnosila se na spremnost odgojitelja za cjeloživotno učenje, a obuhvatila je pet pitanja i odgovori su prikazani u tablici 10.

PITANJE	NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	UVIJEK	UKUPNO
1. Pratim literaturu iz područja pedagogije.	0 (0,0%)	5 (4,1%)	33 (26,8%)	62 (50,4%)	23 (18,7%)	123 (100%)
2. Posjećujem gradsku knjižnicu.	2 (1,6%)	12 (9,7%)	40 (32,3%)	48 (38,7%)	22 (17,7%)	124 (100%)
3. Idem na stručne skupove.	1 (0,8%)	11 (8,9%)	47 (37,9%)	52 (41,9%)	13 (10,5%)	124 (100%)
4. Razmjenjujem iskustva s drugim odgajateljima.	0 (0,0%)	0 (0,0%)	14 (11,3%)	62 (50,0%)	48 (38,7%)	124 (100%)
5. Konzultiram se s kolegicama koje imaju više iskustva.	0 (0,0%)	1 (0,8%)	15 (12,1%)	53 (42,7%)	55 (44,4%)	124 (100%)

Tablica 10. Spremnost odgojitelja za cjeloživotno učenje

Prvo od niza ovih pitanja glasilo je: „Pratim literaturu iz područja pedagogije“, na koje jedan ispitanik nije odgovorio. Iz dobivenih je odgovora vidljivo da najviše (50,4%) ispitanika često prati literaturu iz područja pedagogije, a njih 26,8% to čini ponekad. Dok je onih koji ju prate rijetko 4,1%, navedeni uvijek čini 18,7% ispitanika. Iako brojke ni nisu toliko loše, ipak bi mogle biti bolje jer je za svakog odgojitelja iznimno važno pratiti redovito literaturu te naučeno primjenjivati u praksi.

Sljedećim se pitanjem htjelo saznati koliko često ispitanici posjećuju gradsku knjižnicu, a iz dobivenih je odgovora vidljivo da dva (1,6%) ispitanika nikada, a njih 12 (9,7%) rijetko posjećuje gradsku knjižnicu. Nadalje, 32,3% je onih koji to čine ponekad, najviše (38,7%) ih to čini često, a preostalih 17,7% navedeno čini uvijek.

Nastavno, sljedećim se pitanjem htjelo otkriti koliko česti ispitanici odlaze na stručne skupove, a iz priloženih se odgovora može vidjeti da jedan ispitanik (0,8%) nikad nije išao na stručni skup, njih 11 (8,9%) je išlo, ali rijetko, a njih 47 (37,9%) ponekad. Nadalje, najviše (41,9%) ispitanika je na ovo pitanje odgovorilo s „često“, a desetina njih ide uvijek na stručne skupove. I u ovome je području svakako potreban i neophodan napredak, odnosno poboljšanje.

Pretposljednje pitanje anketnog upitnika odnosilo se na razmjenjivanja iskustva ispitanika s ostalim odgojiteljima. Ukoliko se uspoređi s odgovorima na pitanje iz druge skupine anketnog upitnika na temelju kojih se zaključilo da većina ispitanika uvijek prihvaća savjete svojih iskusnijih odgojitelja, i ovdje je vidljivo da ispitanici odgojitelji slušaju svoje starije kolege. Naime, iz ovih je odgovora vidljivo da nema ispitanika koji nikada ili rijetko kada nije prihvatio savjete iskusnijih kolega/ica. Također, „samo“ njih 13,8% je odgovorilo da je to ponekad, njih 41,5% da je to često, a kod najviše ispitanika (44,7%) je to uvijek, odnosno kod njih su savjeti iskusnijih odgojitelja/ica uvijek dobrodošli.

Posljednje pitanje anketnog upitnika tražilo je od ispitanika da se izjasne oko toga koliko se često konzultiraju s koleg(ic)ama koji imaju više iskustva od njih samih. Na temelju dobivenih odgovora može se zaključiti da se niti jedan ispitanik nije izjasnio da nikad ne razmjenjuje iskustva s drugim koleg(ama) koji imaju više iskustva, a jedan je rekao da to čini rijetko. Potom, 12,1% ispitanika isto čini ponekad, njih gotovo polovina (42,7%) često, a najviše ispitanika (44,4%) uvijek, što je svakako dobro.

Ukoliko bi se sumirali svi prethodno prikazani odgovori, moglo bi se doći do sljedećih zaključaka:

- iako najviše ispitanika ima do četiri godine radnog staža, mnogo ih je onih koji imaju više od 20 godina staža u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja,
- prevladavaju ispitanici koji su zaposleni u gradskim vrtićima,
- u svim pitanjima u kojima su ispitanici mogli odgovoriti s „nikad“, „rijetko“, „ponekad“, „često“ ili „uvijek“, osim u posljednjem, najviše je odgovora „često“,
- na pitanje oko kompetentnosti ispitanika prepoznavanja teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, prevladavaju pozitivniji odgovori, odnosno najviše ispitanika smatra da često ili uvijek mogu iste prepoznati,
- polovina ispitanika je često ili, pak, svakodnevno, imala iskustva s plašljivom djecom,
- gotovo polovica ispitanika stavlja da okruženje često utječe na manifestaciju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, a trećina njih smatra da okruženje utječe baš uvijek.

Iako su dobiveni odgovori dosta zadovoljavajući (pogotovo u pojedinim pitanjima), ipak se može zaključiti da postoji mnogo mjesta za napredak što znači da bi odgojitelji svakako trebali biti više i bolje upućeni u prepoznavanje teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece kao i rad s djecom koja manifestiraju ista.

5. ZAKLJUČAK

Nepoželjna ponašanja djece rane, predškolske i školske dobi imaju potencijalno nepovoljne dugoročne ishode. Prevencija i pravovremena intervencija mogu ih uvelike ublažiti u čemu ključnu ulogu imaju roditelji, ali i odgojitelji te učitelji. Partnerstvo odgojitelja i roditelja ključno je u prevenciji teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece, jer obuhvaća suradnju na razini zajedničkog promatranja, razumijevanja i reagiranja na rane znakove potencijalnih problema u ponašanju. Teže uočljiva nepoželjna ponašanja mogu uključivati povučenu, pasivnu agresiju, lagano zanemarivanje uputa ili skriveni emocionalni problemi poput tjeskobe ili depresije. Pod učinkovitom suradnjom roditelja i odgojitelja ubrajaju se: kvalitetna i redovna komunikacija, obrazovanje roditelja i odgojitelja, dosljednost u pristupu, promatranje i dokumentiranje, potpora kroz pozitivno usmjeravanje i profesionalna podrška. Upravo se suradnjom roditelja, odgojitelja i ostalih stručnih suradnika dječjeg vrtića ostvaruje rano prepoznavanje teže uočljivih ponašajnih problema i stvaranje okruženja koje potiče pozitivno ponašanje i emocionalno blagostanje djece. Suočavanje djece s teže uočljivim nepoželjnim ponašanjima zahtijeva pažljiv pristup jer su ta ponašanja često suptilna i mogu proći neprimijećeno. Takva ponašanja uključuju manipulativno ponašanje, pasivnu agresivnost, izbjegavanje obveza ili preuzimanja odgovornosti te socijalnu isključenost drugih. Potrebno je da odgojitelji i roditelji imaju određene pristupe za rad s djecom koja pokazuju ovakva ponašanja koji obuhvaćaju: prepoznavanje i svjesnost o problemu, razvijanje emocionalne inteligencije i odgovornosti, jačanje pozitivnih oblika ponašanja, te individualni pristup i podrška. Ovakav pristup omogućuje djetetu da razvije svijest o vlastitom ponašanju i pronađe prikladnije načine za izražavanje svojih potreba i osjećaja. O kojoj god dobi da se radi, dijete može, uz podršku roditelja i odgojitelja, uvidjeti da se ne ponaša onako kako je poželjno i prihvaćeno te se, upravo na temelju toga, razvijati i rasti te, s vremenom, sporijim ili bržim intenzitetom (što opet ovisi o dobi djeteta, ali i mnogim osobnim te okolišnim čimbenicima), mijenjati, odnosno potpuno eliminirati nepoželjna ponašanja.

Kao što je prethodno već rečeno, empirijsko je istraživanje obuhvatilo 124 ispitanika, studenata studija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (u manjoj mjeri) te odgojitelja iz različitih hrvatskih vrtića, ponajviše gradskih.

U ovome su se diplomskome radu postavile četiri hipoteze koje su se dodatno analizirale u istraživanju: od kojih se prva odnosi na kompetentnost odgojitelja da prepoznaju teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece, druga se odnosi na njihovu kompetentnost djelovanja u timu, treća na kompetentnost za njihovu suradnju s roditeljima i posljednja na njihovu spremnost za cjeloživotno učenje.

Na temelju analize ankete navedene prva se hipoteza može potvrditi jer su u većini slučajeva ispitani odgojitelji kompetentni i sposobni primijetiti teže uočljiva nepoželjna ponašanja. Pri tome im najčešće pomaže likovni rad djece, prilaženje djetetu kada ono odbija suradnju, ali i iskustvo u radu s plašljivom djecom.

Nadalje, i drugu hipotezu je moguće potvrditi jer iako kod ispitanih odgojitelja, u većini slučajeva, vlada pozitivno okruženje što je svakako i njihov doprinos, dosta veliki dio njih ne surađuje puno s ostalim stručnim suradnicima vrtića u kojem su zaposleni, a neki ih, kako kažu, niti nemaju. Međutim, svi ispitanici imaju podršku svojih kolega, neki u manjoj, neki u većoj mjeri, a otvoreni su i za savjete od iskusnijih kolega/ica, kao i za timske sastanke. Prilikom svog rada, često se susreću s različitim nepoželjnim ponašanjima, poput agresivnosti, nediscipline, neposluha, prkosa, povučenosti, plašljivosti itd.

I treća hipoteza u ovome diplomskome radu potvrđuje se iz razloga što svi ispitanici održavaju roditeljske sastanke, iako ne jednakim intenzitetom, a u nešto manjoj mjeri individualne sastanke. Nadalje, većina odgojitelja redovito informira roditelje o napretku njihove djece pri čemu imaju pozitivna iskustva s njima.

Za razliku od preostalih tri, četvrta se hipoteza može djelomično potvrditi iz razloga što ispitani odgojitelji (poneki) nedovoljno prate literaturu iz područja pedagogije, nedovoljno posjećuju gradsku knjižnicu, a mogli bi više i češće pohađati i stručne skupove. Međutim, jako je dobro što razmjenjuju međusobna iskustva s ostalim odgojiteljima te se konzultiraju s onima koji imaju više iskustva.

Dakle, zaključno, iako su pojedini odgovori i bolji nego što se očekivalo, i dalje ima mnogo mjesta za napredak jer bi upravo tako odgojitelji mogli lakše i brže prepoznati te intervenirati kod teže uočljivih nepoželjnih ponašanja djece.

POPIS LITERATURE

1. Abed Khasawneh, Y. J., Alsarayreh, R., Al Ajlouni, A. A., Eyadat, H. M., Ayasrah, M. N., Saleem Khasawneh, M. A. (2023): An examination of teacher collaboration in professional learning communities and collaborative teaching practices, *Journal of Education and e-Learning Research*, 10(3): 446-452.
2. Barkley, R. A., Benton, C. M. (2013): *Youth Defiant Child: Eight Steps to Better Behavior* (2. izdanje). The Guilford Press.
3. Bašić, J. (2001): *Lokalna zajednica u prevenciji poremećaja u ponašanju: određenje i teorijski pristupi*. U: Janković, J., Bašić, J. (ur.), *Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici* (str. 33-47). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.
4. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007): *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bouillet, D., Uzelac, S. (2008): *Priručnik za nositelje produženog stručnog tretmana u osnovnim i srednjim školama*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Agencija za odgoj i obrazovanje, Nakladni zavod Globus.
6. Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., Little, T. D. (2008): Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: a meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79(5): 1185-1229.
7. Cherney, I. D., Seiwert, C. S., Dickey, T. M., Flichtbeil, J. D. (2006). Children's Drawings: A mirror to their minds. *Educational Psychology*, 26(1): 127-142.
8. Christenson, S. L., Sheridan, S. M. (2001): *Schools and families: Creating essential connections for learning*. Guilford.
9. Cole, D. A., Martin, N. C., Sterba, S. K., Sinclair-McBride, K., Roeder, K. M., Zelkowitz, R., Bilsky, S. A. (2014): Peer victimization (and harsh parenting) as developmental correlates of cognitive reactivity, a diathesis for depression. *Journal of Abnormal Psychology*, 123(2): 336-349.
10. Curtis, D., Carter, M. (2003): *Designs for living and learning: Transforming early childhood environments*. Readleaf Press.
11. Dereli, E. (2020): Physical and Relational Aggressive Behavior in Preschool: School Teacher Rating, Teachers' Perception and Intervention Strategies. *Journal of Educational Issues*, 6(1): 228-252.
12. Dumbović, I. (1979): *Milka Pogačić: društveni i pedagoški rad*. Zagreb: Školska knjiga.

13. Emerson, E. (2001): *Challenging behaviour*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
14. Fabris, M. A., Lange-Kuttner, C., Shiakou, M., Longobardi, C. (2023). Editorial: Children's drawings: evidence-based research and practice. *Frontier in Psychology*, 14.
15. Galić, R., Koren Mrazović, M. (2009): *Prevenција poremećaja u ponašanju – stanja i perspektive*. Zagreb.
16. Gullone, E, King, N. J. (1997): Three-year-follow-up of normal fear in children and adolescents aged 7 od 18 years. *British Journal of Developmental Psychology*, 18(7): 97-111.
17. Hay, D. F., Waters, C. S., Perra, O., Swift, N., Kairis, V., Phillips, R.,..., van Gozen, S. (2014): Precursors to aggression are evident by 6 months of age. *Developmental Science*, 17(3): 471-480.
18. Jurčević Lozančić, A. (2011): Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta. *Pedagoška istraživanja*, 8(2): 271-281.
19. Kauffman, J. M., Landrum, T. J. (2018): *Characteristics of Emotional and Behavioral Disorders of Children and Youth* (11. izdanje). Pearson.
20. Keat, J. B. (2008): Decreasing Child Defiance: Is Inquiry Indispensable? *Early Childhood Education Journal*, 36(2): 155-160.
21. Komensky, J. A. (1954): *Velika didaktika*. Savez pedagoških društava Jugoslavije.
22. Lavoie, J., Wyman, J., Crossman, A. M., Talwar, V. (2018): Lie-telling as a mode of antisocial action: Children's lies and behavior problems. *Journal of Moral Education*, 47(4): 432-450.
23. Lebedina Manzoni, M. (2007): *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Zagreb: Naklada Slap.
24. Lewis, K. M., Rahifi,-Ferreira, R. E., Freitag, G. F., Coffman, M., Ollendick, T. H. (2021): A 25-Year Review of Night-time Fears in Children: Past, Present, and Future. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 24(3): 391-413.
25. Lipovac, M. V., Marić, R. M. (2019): Uloga vaspitača u razvoju socijalnih kompetencija i prevenciji poremećaja ponašanja dece mlađeg uzrasta. *Pedagogija, časopis foruma pedagoga Srbije*, 3: 296-306.
26. Ljubetić, M. (2014): *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.
27. Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (2016): *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.

28. Marzec, B. (2020): Cooperation with Parents as an Aspect of the Teacher's Skills and Tools. *Pedagogical Contexts*, 2(15): 137-152.
29. Milanović i sur. (2014): *Pomozimo im rasti: Priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
30. Milošević, T. (2018): Dečja igra – prilika za razvoj socio-emocionalnih veština. U: Milutinović, J. (ur.), *Zbornik Odseka za pedagogiju* (str. 173-195). Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad.
31. Mlinarević, V. (2006): *Slobodno vrijeme kao prediktor poremećaja u ponašanju učenika*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
32. Moladoost, A., Amiri, A. (2020): Determining The Relationship Between Parenting Styles and Disobedience and Agression in Children. *International Journal of Medical Investigation*, 9(2), 48-59.
33. Opić, S. (2007): *Poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole: pojava, uzroci, oblici i pedagoška prevencija*. Zagreb: Filozofski fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
34. Opić, S., Jurčević-Lozančić, A. (2008): Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10(1): 181-194.
35. Painter, K., Scannepieco, M. (2021): *Understanding the Mental health problems of Children and Adolescents* (2. izdanje). Oxford University Press.
36. Pavlović, A., Klemenović, J. (2019): Socio-emocionalni problemi i problemi u ponašanju dece predškolskog uzrasta i mogućnosti intervencije. U: Milutinović, J. (ur.), *Zbornik Odesa za pedagogiju* (str. 7-29). Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad.
37. Poling, D. V., Smith, S. W., Taylor, G. G., Worth, M. R. (2019): Direct verbal aggression in school settings: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 46: 127-139.
38. Popović-Čitić, B., Žunić-Pavlović, V (2005): *Prevencija prestupništva dece i omladina*. MPIS RH i PDS.
39. Smith, T. E., Sheridan, S. M., Kim, E. M., Park, S., Beretvas, S. N. (2019): The Effects of Family-School Partnership Interventions on Academic and Social-Emotional Functioning: A Meta-Analysis Exploring What Works for Whom. *Educational Psychology Review*, 32(2): 511-544.
40. Talwar, V., Lee, K. (2008): Social and Cognitive Correlates of Children's Lying Behavior. *Child Development*, 79(4): 866-881.

41. Uzelac, S. (1995): Prkos kao jedan od kriterija pravovremene identifikacije učenika osnovne škole rizičnoga socijalnog ponašanja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 3(2): 107-121.
42. Vannest, K. J., Davis, J. L., Davis, C. R., Mason, B. A., Burke, M. D: (2010): Effective INtervention for BEhavior With a Daily Behavior Report Card: A Meta-Analysis. *School Psychology Review*, 39(4): 654-672.
43. Višnjić Jetvić, A. (2018): Suradnički odnosi odgojitelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: Višnjić Jetvić, A., Visković, I. (ur.). *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima* (str. 77-110). Zagreb: Alfa.
44. Zrilić, S., Klasnić, I., Đuranović, M. (2024): *Nepoželjna ponašanja djece*. Zadar: Hrvatska sveučilišna naklada Sveučilišta u Zadru.
45. Wahl, K., Mentzer, C. (2011): Parental Influences on the Prevalence and Development of Child Aggressiveness. *Journal of Child and Family Studies*, 21(2): 344-355.
46. Williams, J., Ayers, C., Van Dorn, R., Arthur, M. (2004): *Risk and protective factors in the development of delinquency and conduct disorder*. U: Fraser, M. W. (ur.) *Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective* (str. 209-250). NASW Press.
47. Xu, F., Bao, X., Fu, G., Talwar, V., Lee, K. (2010): Lying and Truth-Telling in Children: From Concept to Action. *Child Development*, 81(2): 581-596.

POPIS SLIKA

Slika 1. Fizička agresivnost kod djece.....	10
Slika 2. Razmaženo dijete.....	23
Slika 3. Rad odgojitelja s djetetom.....	29
Slika 4. Suradnja odgojitelja i stručnih suradnika dječjeg vrtića	34
Slika 5. Suradnja roditelja i odgojitelja	40

POPIS TABLICA

Tablica 1. Karakteristike povučene djece rane. predškolske i mlađe školske dobi	20
Tablica 2. Spol ispitanika.....	44
Tablica 3. Dob ispitanika	45
Tablica 4. Razina obrazovanja ispitanika	45
Tablica 5. Radni staž ispitanika	46
Tablica 6. Osnivač vrtića u kojem su zaposleni ispitanici.....	47
Tablica 7. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje teže uočljivih nepoželjnih ponašanja kod djece	47
Tablica 8. Kompetentnost odgojitelja za djelovanje u timu	49
Tablica 9. Kompetentnost odgojitelja za suradnju s roditeljima.....	52
Tablica 10. Spremnost odgojitelja za cjeloživotno učenje	54

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Najčešće nepoželjno ponašanje s kojima se susreću ispitanici51

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Poštovani/e,

pred Vama se nalazi upitnik koji provodim u svrhu izrađivanja diplomskog rada ***Kompetencije odgojitelja u prepoznavanju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja*** na diplomskom sveučilišnom studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Sveučilištu u Zadru. Upitnik je u potpunosti anonim, a prikupljeni podaci bit će korišteni u znanstvene svrhe.

Pri tome se žele istražiti kompetencije odgojitelja za rad sa djecom koja manifestiraju neki od oblika teže uočljivih nepoželjnih ponašanja, istražiti kompetencije za suradnju sa roditeljima, istražiti koliko su odgojitelji kompetentni djelovati u timu te koliko su spremni na cjeloživotno obrazovanje. Anketni je upitnik sastavljen od pet sekcija:

1. Opći podaci

2. Odgojitelji su kompetentni prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece

3. Odgojitelji su kompetentni djelovati u timu

4. Odgojitelji su kompetentni za suradnju sa roditeljima

5. Odgojitelji su spremni za cjeloživotno obrazovanje

Rješavanje upitnika traje manje od 10 minuta. Hvala Vam unaprijed na izdvojenom vremenu,

Božena Buterin.

Opći podaci

1. Spol:

- M
- Ž

2. Dob:

- 18-24
- 25 – 31
- 32 – 38
- 39 – 45
- 46 – 52
- više od 53

3. Vaša razina obrazovanja:

- student/ica diplomskog studija RPOO
- VŠS ili prvostupnik/ca ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- VSS ili magistar struke

4. Duljina radnog staža u predškolskom odgoju i obrazovanju:

- 0 – 4
- 5 – 10
- 11 – 15
- 16 – 20
- više od 20

5. Osnivač dječjeg vrtića u kojem radite:

- jedinica lokalne samouprave,
- fizička ili pravna osoba,
- vjerska zajednica

Odgojitelji su kompetentni prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja

(nikad, rijetko, ponekad, često, uvijek)

- smatram da sam kompetentna prepoznati teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece
- razgovor sa djetetom mi olakšava uočavanje potencijalnog problema
- primjećujem teže uočljiva nepoželjna ponašanja kod djece
- dječji likovni rad mi može biti pokazatelj problema
- ako dijete odbija suradnju nađem način kako da mu pridem
- imam iskustva u radu sa plašljivom djecom
- smatram da okruženje u kojem dijete odrasta bitno utječe na manifestaciju teže uočljivih nepoželjnih ponašanja

Odgojitelji su kompetentni djelovati u timu

(nikad, rijetko, ponekad, često, uvijek)

- u mom timu vlada pozitivno radno okruženje
- surađujem sa pedagogom
- surađujem sa ostalim stručnim suradnicima
- navedite kojima.....
- imam podršku kolega/ica
- prihvaćam savjete iskusnijih kolega/ica
- timski sastanci pridonose kvaliteti našeg rada

S kojim se nepoželjnim ponašanjem najčešće susrećete (možete zaokružiti više odgovora)?

- a) agresivnost
- b) laganje
- c) neposluh
- d) prkos
- e) nedisciplina
- f) plašljivost
- g) potištenost
- h) povučenost

Odgovitelji su kompetentni za suradnju sa roditeljima

(nikad, rijetko, ponekad, često, uvijek)

- održavamo roditeljske sastanke
- održavamo individualne sastanke
- obavještavam roditelje o napretku djeteta
- suradnja sa roditeljima olakšava mi riješiti novonastale situacije ili probleme
- imam pozitivna iskustva u suradnju sa roditeljima
- roditelji su spremni na suradnju
- roditelji sudjeluju na roditeljskim sastancima
- roditelji sudjeluju na radionicama

Odgovitelji su spremni za cjeloživotno obrazovanje

(nikad, rijetko, ponekad, često, uvijek)

- pratim literaturu iz područja pedagogije
- posjećujem gradsku knjižnicu
- idem na stručne skupove
- razmjenjujem iskustva s drugim odgajateljima
- konzultiram se sa kolegicama koje imaju više iskustva